

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ (Ε-ΜΒΑ)**

Διπλωματική εργασία

Χρηματοδότηση Επιχειρήσεων και Δημόσιο Χρέος

Αικατερίνη Ε. Δημητρίου

Πειραιάς, 2013

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Δημητρίου Αικατερίνη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία είχε τρεις βασικούς στόχους: α) να διερευνήσει τις διαφορές και τις ομοιότητες της παγκόσμιας κρίσης του 1929 και αυτής του 2007/08, β) να διερευνήσει τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία και γ) να εξετάσει αν και πόσο επηρέασε η πρόσφατη οικονομική κρίση τις αποδόσεις και την ρευστότητα των τραπεζών, καθώς και την χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών που προέρχεται από αυτές.

Για την προσέγγιση αυτών των ερωτημάτων ο ερευνητής χρησιμοποίησε κυρίως δευτερογενής πηγές και πιο συγκεκριμένα ακαδημαϊκές μελέτες, στοιχεία από διεθνείς οργανισμούς (ΟΟΣΑ), εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας, στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, δημοσιεύσεις του Ελληνικού Ινστιτούτου εργασίας, άλλες δημοσιεύσεις, ιστοσελίδες που περιείχαν δεδομένα σχετικά με το εξεταζόμενο θέμα κτλ.

Η έρευνα πρώτα απ' όλα έδειξε ότι με τα υπάρχοντα δεδομένα, η κρίση του 1929 είχε σε παγκόσμιο επίπεδο πολύ πιο επώδυνες συνέπειες για την οικονομία από ότι αυτή του 2007/08. Παράλληλα, βρέθηκε ότι οι συνέπειες της πρόσφατης κρίσης στην Ελληνική οικονομία είναι αρκετά επώδυνες. Πιο συγκριμένα, από το 2007 και μετά παρατηρήθηκε πολύ μεγάλη μείωση στο εγχώριο ΑΕΠ καθώς και αλματώδη άνοδο της ανεργίας. Στο ίδιο μήκος κύματος, η ιδιωτική κατανάλωση μειώθηκε σημαντικά ενώ ο δείκτης τους πληθωρισμού ήταν ασταθής. Σαν θετικό στοιχείο μπορεί να θεωρηθεί η αύξηση του εμπορικού ισοζυγίου (εισαγωγές μείον εξαγωγές) της χώρας που παραμένει πάντως ελλειμματικό. Τέλος, οι δημοσιές δαπάνες για κοινωνικές παροχές παρόλο την σοβαρότητα της κρίσης δεν εμφάνισαν ιδιαίτερη μεταβολή.

Η οικονομική κρίση επηρέασε σημαντικά και την κερδοφορία και την ρευστότητα των τραπεζών, οι οποίες μειώθηκαν κατά κόρον. Η μείωση της ρευστότητας και η ανάγκη των τραπεζών να βρουν χρηματικούς πόρους αύξησε τον βαθμό εξάρτησής τους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική τράπεζα στην οποία απευθύνθηκαν για δανεισμό. Όμως η άνοδος των spread δυσκόλεψε την χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το ξένο τραπεζικό σύστημα με αποτέλεσμα αυτές να αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα κεφαλαικής επάρκειας. Ως λογική συνέπεια ήταν η κατακόρυφη μείωση της χορήγησης δανείων - επιχειρηματικών, καταναλωτικών και στεγαστικών - στο σύνολο της Ελληνικής οικονομίας μετά το 2008. Έτσι το πρόβλημα ρευστότητας πέρασε από τις τράπεζες και στην Ελληνική οικονομία. Το πρόβλημα της κεφαλαικής επάρκειας των τραπεζών έγινε ακόμα μεγαλύτερο αν ληφθεί υπόψη ότι οι καταθέσεις στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα μετά το 2008 μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό. Από τη άλλη πλευρά, η κρίση προκάλεσε την μείωση της διαφοράς των επιτοκίων δανείων και καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα στην προσπάθεια του να βρει χρηματικούς πόρους.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	1
2. Η παγκόσμια κρίσης του 1929 και η κρίση του 2007	4
2.1 Εισαγωγή	4
2.2 Η κρίση του 1929 και η σύγκρισή της με το 2007/08	4
2.3 Οι χρεωκοπίες του Ελληνικού κράτους.....	16
Βιβλιογραφία:	19
3. Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους και του κρατικού ελλείμματος μετά το 2007 στην Ελλάδα και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία	20
3.1 Εισαγωγή	20
3.2 Το δημόσιο χρέος και το κρατικό έλλειμμα από το 2007 και μετά - Η εμφάνιση της κρίσης	20
3.3 Οι επιπτώσεις της κρίσης του 2008 – 2012 στην Ελληνική οικονομία....	23
Βιβλιογραφία:	30
4. Οικονομική κρίση, Τράπεζες και χρηματοδότηση επιχειρήσεων και νοικοκυριών	31
4.1 Εισαγωγή	31
4.2 Οι επιπτώσεις της κρίσης στην απόδοσή των τραπεζών	31
4.3 Η ρευστότητα των τραπεζών	37
4.4 Τραπεζικός δανεισμός σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά	45

4.5 Επιτόκια καταθέσεων και δανεισμού	59
Βιβλιογραφία:	64
5. Συμπεράσματα	66

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Λίστα Πινάκων

Πίνακας	σελ.
Πίνακας 1: Τα σημαντικά γεγονότα της κρίσης του 1929	12
Πίνακας 2: Τα σημαντικά γεγονότα της κρίσης του 2008-2009	14
Πίνακας 3: Οι χρεοκοπίες του Ελληνικού κράτους	18
Πίνακας 4: Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζικών ομίλων	34
Πίνακας 5: Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών εμπορικών τραπεζών & ομίλων για το έτος 2008	35
Πίνακας 6: Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών & ομίλων για το Έτος 2009	36
Πίνακας 7: Καταθέσεις και ρέπος στα Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (ΝΧΙ) στην Ελλάδα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)	39
Πίνακας 8: Ανάλυση των καταθέσεων και των συμφωνιών επαναγοράς (repos) των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών κατά κατηγορία (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)	44
Πίνακας 9: Χρηματοδότηση της οικονομίας από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα	53
Πίνακας 10: Ανάλυση χρηματοδότησης κατοίκων εσωτερικού από τα εγχώρια ΝΧΙ (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)	55
Πίνακας 11: Ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση	59

Λίστα Διαγραμμάτων

Διαγράμματα	Σελ.
Διάγραμμα 1: Η πορεία του ΑΕΠ πριν και μετά την κρίση του 1929 στις μεγαλύτερες οικονομίες,	5
Διάγραμμα 2: Ο δείκτης ανεργίας σε % πριν και μετά την κρίση του 1929 στις μεγαλύτερες οικονομίες	6
Διάγραμμα 3: Ο πληθωρισμός πριν και μετά την κρίση του 1929 στις μεγαλύτερες οικονομίες.	7
Διάγραμμα 4: Η πορεία του ΑΕΠ πριν και μετά την κρίση του 2007 στις μεγαλύτερες οικονομίες, Μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος	8
Διάγραμμα 5: Ο δείκτης ανεργίας σε % πριν και μετά την κρίση του 2007 στις μεγαλύτερες οικονομίες	9
Διάγραμμα 6: Ο πληθωρισμός πριν και μετά την κρίση του 2007 στις μεγαλύτερες οικονομίες	10
Διάγραμμα 7: Δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε %,	21
Διάγραμμα 8: Το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε %,	22
Διάγραμμα 9: Το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε %,	23
Διάγραμμα 10: Η πορεία του ΑΕΠ στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση του 2007, Μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος	24
Διάγραμμα 11: Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση του 2007	25
Διάγραμμα 12: Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση του 2007, Μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος	26
Διάγραμμα 13: Εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας, (εξαγωγές μείον εισαγωγές) σε δις. Δολάρια	27
Διάγραμμα 14: Ιδιωτική κατανάλωση, μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος	27
Διάγραμμα 15: Οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ (σε %),	28
Διάγραμμα 16: Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών 2010-2011 σε εκατ. ευρώ	32

Διάγραμμα 17: Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών 2010-2011	33
Διάγραμμα 18: Spreads 10ετών ομολόγων επιλεγμένων χωρών έναντι του γερμανικού	38
Διάγραμμα 19: Καταθέσεις και ρέπος στα NXI στην Ελλάδα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ),	41
Διάγραμμα 20: Σύνολο καταθέσεων και ρέπος στα NXI στην Ελλάδα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ),	42
Διάγραμμα 21: Σύθεση των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στα NXI στην Ελλάδα, Απρίλιος 2011	43
Διάγραμμα 22: Διαχρονική εξέλιξη των υποχρεώσεων των NXI προς την ΕΚΤ (υπόλοιπα τέλους περιόδου σε δισεκ. ευρώ),	45
Διάγραμμα 23: Διάρθρωση της χρηματοδότησης κατοίκων εσωτερικού από τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα Απρίλιος 2011, σε δισ. ευρώ	46
Διάγραμμα 24: Συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα τραπεζικά ιδρύματα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),	47
Διάγραμμα 25: Χρηματοδότηση της Γενικής Κυβέρνησης από τα τραπεζικά ιδρύματα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),	48
Διάγραμμα 26: Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα από τα τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),	49
Διάγραμμα 27: Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),	50
Διάγραμμα 28: Στεγαστικά Δάνεια από τα NXI στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),	51
Διάγραμμα 29: Καταναλωτικά Δάνεια από τα NXI στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),	52
Διάγραμμα 30: Ανάλυση χρηματοδότησης κατοίκων εσωτερικού από τα εγχώρια NXI (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (Υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)	56
Διάγραμμα 31: Διάρθρωση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων κατά κλάδο: Απρίλιος 2011	57
Διάγραμμα 32: Ευκολία Τραπεζικού Δανεισμού των επιχειρήσεων στην περίοδο της κρίσης	58
Διάγραμμα 33: Ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση,	60

Διάγραμμα 34: Αδυναμία εξυπηρέτησης δανεισμού	60
Διάγραμμα 35: Μέσο επιτόκιο νέων δανείων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως)	61
Διάγραμμα 36: Μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως)	62
Διάγραμμα 37: Διαφορά επιτοκίων δανείων και καταθέσεων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως)	63

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια τόσο η Ελλάδα όσο και πολλές άλλες χώρες βρέθηκαν αντιμέτωπες με μια σημαντική οικονομική κρίση η οποία επηρέασε τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων. Η Ελλάδα στο διάστημα 2008 - 2011 έγινε το επίκεντρο αυτής της κρίσης με τα προβλήματα του δημόσιου χρέους και του κρατικού ελλείμματός της να διογκώνονται και να αποτελούν αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού της διεθνούς πολιτικής σκηνής. Η οικονομική ύφεση που ακολούθησε προκάλεσε πολλές δυσμενείς επιπτώσεις στις ζωές των Ελλήνων πολιτών καθώς και στον εγχώριο επιχειρηματικό κόσμο. Έχοντας υπόψη αυτό το πλαίσιο, στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν τα προβλήματα και οι συνέπειες της διόγκωσης του δημόσιου χρέους και του κρατικού ελλείμματος που παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα με την πρόσφατη οικονομική κρίση, τόσο στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα όσο και στην Ελληνική οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, η πτυχιακή εργασία είχε τους παρακάτω στόχους: Να διερευνήσει τις διαφορές και τις ομοιότητες της παγκόσμιας κρίσης του 1929 και αυτής του 2007/08. Να εξετάσει πως διαμορφώθηκε το δημόσιο χρέος και το κρατικό έλλειμμα στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Να διερευνήσει τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία. Να εξετάσει αν και πόσο επηρέασε η πρόσφατη οικονομική κρίση τις αποδόσεις και την ρευστότητα των τραπεζών, καθώς και την χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών που προέρχεται από αυτές

Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας φιλοδοξούν να συμβάλουν στον εμπλουτισμό της υπάρχουσας βιβλιογραφίας που είναι σχετική με την κρίση στην Ελλάδα, καθώς και να παραθέσουν και να αναδείξουν το μέγεθος του προβλήματος της οικονομικής κρίσης ώστε να μπορούν να διαμορφωθούν προτάσεις αντιμετώπισής του. Τα αποτελέσματα της παρούσας διατριβής πιθανόν να είναι χρήσιμα σε στελέχη της επιχειρηματικής και της ακαδημαϊκής κοινότητας όπου το αντικείμενο της εργασίας τους έχει επηρεαστεί ή σχετίζεται με τις οικονομικές κρίσεις καθώς και σε στελέχη του τραπεζικού τομέα. Οι τελευταίοι πιθανόν να βρουν περισσότερο ενδιαφέρον και να

μπορέσουν να κατανοήσουν αρτιότερα το πόσο επηρέασε η οικονομική ύφεση την δυνατότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων τους να χορηγούν δάνεια.

Για την διερεύνηση των εξεταζόμενων θεμάτων, ο συγγραφέας χρησιμοποίησε αποκλειστικά δευτερογενή στοιχεία. Σύμφωνα με τους Wrenn et al. (2007) τα δευτερογενή στοιχεία είναι στοιχεία που έχουν συλλεχθεί για σκοπούς άλλους από τους στόχους της έρευνας και συνήθως είναι ήδη δημοσιευμένα. Τα δευτερογενή στοιχεία λοιπόν έχουν τα εξής πλεονεκτήματα: (α) Χαμηλό κόστος: το κόστος συλλογής των δευτερογενών στοιχείων είναι σχετικά χαμηλό ειδικά όταν τα δεδομένα είναι δημοσιευμένα. Δεν εμπεριέχουν το κόστος σχεδιασμού της έρευνας και συλλογής των πληροφοριών.

(β) Ταχύτητα: τα δευτερογενή στοιχεία σε γενικές γραμμές συλλέγονται πολύ ταχύτερα από τα πρωτογενή.

(γ) Διαθεσιμότητα: κάποια δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο σε δευτερογενή μορφή (για παράδειγμα πληροφορίες σχετικά με τη οικονομία κτλ.).

(δ) Ευελιξία: αυτό το είδος των δεδομένων είναι ευέλικτο και παρέχει μεγάλη ποικιλία (Wilson, 2003).

Από την άλλη πλευρά τα κύρια μειονεκτήματα των δευτερογενών στοιχείων έχουν να κάνουν με ζητήματα ακρίβειας, επικαιρότητας των πληροφοριών, ποιότητας των δεδομένων καθώς και με την επάρκεια τους. Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές φορές έχουν συλλεχθεί για σκοπό άσχετο με τις ερευνητικές ανάγκες (Malhotra and Bricks, 2003). Χρησιμοποιήθηκαν σαν πηγές ακαδημαϊκές μελέτες, στοιχεία από διεθνείς οργανισμούς (ΟΟΣΑ), Εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας, στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, δημοσιεύσεις του Ελληνικού Ινστιτούτου εργασίας, άλλες δημοσιεύσεις, ιστοσελίδες που περιείχαν δεδομένα σχετικά με το εξεταζόμενο θέμα κτλ.

Η δομή της εργασίας παρουσιάζεται στη συνέχεια: Στο *δεύτερο κεφάλαιο*: συγκρίνονται η παγκόσμια κρίση του 1929 με αυτή του 2007/08, καθώς και γίνεται μια σύντομη αναφορά στις παλαιότερες χρεωκοπίες του Ελληνικού κράτους. Στο *τρίτο κεφάλαιο*: παρουσιάζεται η εξέλιξη του δημόσιου χρέους και του κρατικού ελλείμματος μετά το 2007 στην Ελλάδα, καθώς και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία. Στο *τέταρτο κεφάλαιο* περιγράφονται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις αποδόσεις των τραπεζών, στην ρευστότητά τους και στην χρηματοδότηση που προέρχεται από αυτές τόσο προς επιχειρήσεις όσο και προς νοικοκυριά. Τέλος, το *πέμπτο κεφάλαιο* περιέχει τη σύνοψη και τα συμπεράσματα της διατριβής.

Βιβλιογραφία:

Ξένη:

Malhotra, N., Birks, D. (2003). *Marketing research: An applied Approach*, 2nd European edition. Harlow: Pearson Education

Wilson. A. 2003. *Marketing Research, An integrated approach*, Essex: Pearson Education Limited

Wrenn, B., Stevens, R., Loudon, D. (2007), *Marketing research: text and cases*, New York: Haworth publications

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Παγκόσμια Κρίση του 1929 και η Κρίση του 2007

2.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα αίτια και οι συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε το 1929, καθώς και εξετάζονται οι διαφορές στις επιπτώσεις της σε παγκόσμιο επίπεδο με τη κρίση που εμφανίσθηκε πάλι στην οικονομία μετά το 2007. Παράλληλα, γίνεται μια σύντομη επισκόπηση στις χρεοκοπίες που συνέβησαν στο σύγχρονο Ελληνικό κράτος.

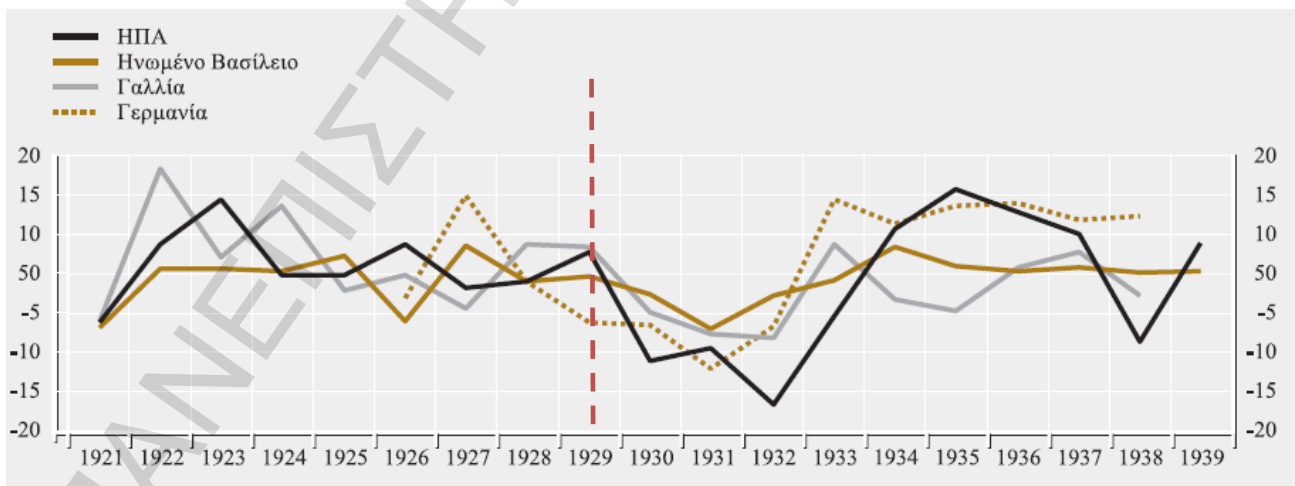
2.2 Η κρίση του 1929 και η σύγκρισή της με το 2007/08

Η κρίση του 1929 ήταν το αποτέλεσμα της εφαρμογής μιας ξεπερασμένης οικονομικής πολιτικής στο νέο περιβάλλον μετά το πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Σε καμία περίπτωση η έναρξή της δεν συνδέθηκε με κάποιο ατύχημα ή καταστροφή ή με το λανθασμένο χειρισμό από ένα μόνο πρόσωπο ή ακόμη με διαρθρωτικές αδυναμίες των οικονομιών του μεσοπολέμου. Αντίθετα, την κρίση επέφεραν η αδυναμία ή η αποτυχία προσαρμογής στα νέα δεδομένα και η προσκόλληση σε αναχρονιστικές “συνταγές” πολιτικής (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009). Χρειάστηκαν λίγες μόνο ημέρες από την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το καλοκαίρι του 1914 για να καταρρεύσει ο κανόνας χρυσού, που αποτελούσε το νομισματικό οικοδόμημα του 19ου αιώνα. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19ου αιώνα ο κανόνας αυτός λειτούργησε εύρυθμα ως μέσο ελέγχου των πιέσεων και διασφάλισης της μακροοικονομικής ισορροπίας σε ένα διεθνές περιβάλλον ελεύθερης διακίνησης αγαθών και κεφαλαίων (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).

Η έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2009) ακόμα αναφέρει ότι το τέλος των πολεμικών συγκρούσεων με τη συνθήκη των Βερσαλλιών δεν σηματοδότησε κατ' ανάγκην και το τέλος των διενέξεων μεταξύ των χωρών. Οι αντιθέσεις συνεχίστηκαν έντονες στις συζητήσεις για τη διαμόρφωση του νέου οικονομικού τοπίου. Το κόστος της λανθασμένης, όπως εκ των υστέρων αποδείχθηκε, συμφωνίας για επιστροφή στο προπολεμικό νομισματικό σύστημα άρχισε να γίνεται φανερό στα τέλη της δεκαετίας του 1920, με το ξέσπασμα της κρίσης. Η πρωτοφανής σε διάρκεια, ένταση και βάθος κρίση ήταν το άμεσο αποτέλεσμα της χωρίς νόημα πλέον προσήλωσης των οικονομικών αρχών κάθε χώρας στον κανόνα χρυσού (*ibid*).

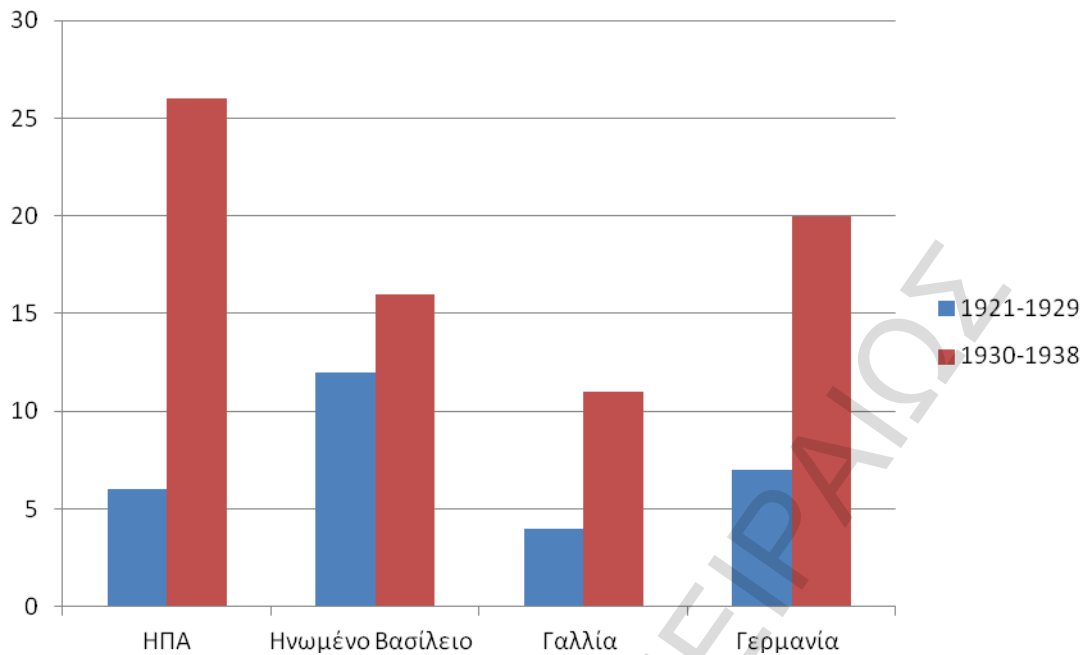
Είναι χρήσιμο λοιπόν να επιχειρηθεί μια σύγκριση μεταξύ της κρίσης του 1929 και της κρίσης που σημειώθηκε από το 2007 και μετά, με σκοπό να διερευνηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά τους και οι πιθανοί τρόποι αντίδρασης των οικονομικών αρχών. Ξεκινώντας με την κρίση του 1929 και πιο συγκεκριμένα με την επίδραση της στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των μεγαλύτερων οικονομιών, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1 η ύφεση του 29 προκάλεσε έντονες καθοδικές τάσεις στο ΑΕΠ των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας και της Γερμανίας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009). Οι καθοδικές τάσεις συνεχίστηκαν μέχρι το 1932, με τις πιο σημαντικές επιπτώσεις να παρατηρούνται στο ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών. Από το 1932 και μετά άρχισαν να παρατηρούνται ανοδικές τάσεις στις οικονομίες που κράτησαν μέχρι το 1935.

Όσο αναφορά τώρα την ανεργία, σε όλες τις χώρες μετά το 1929 σημειώθηκε σημαντική αύξηση της ανεργίας, υποδεικνύοντας έτσι και την σχέση μεταξύ ΑΕΠ και δείκτη απασχόλησης. Στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Γερμανία μετά το 1930 παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη αύξηση του δείκτη της ανεργίας που στην πρώτη περίπτωση από 6 % που ήταν το διάστημα μεταξύ 1921-1929 (κατά μέσο όρο) εκτοξεύτηκε στο 26 %, ενώ στην δεύτερη από 6 % έφτασε στο 20 %. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ανάλογες τάσεις σημειώθηκαν στην Αγγλία και την Γαλλία (βλέπε διάγραμμα 2)

Διάγραμμα 1: Η πορεία του ΑΕΠ πριν και μετά την κρίση του 1929 στις μεγαλύτερες οικονομίες,

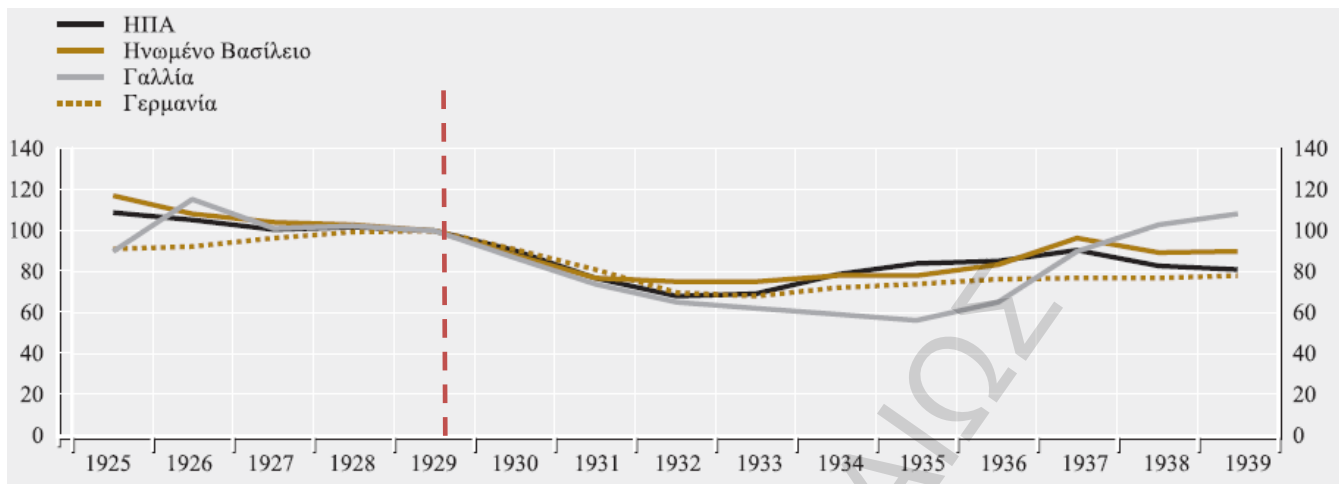
Πηγή: NBER Database και Mitchell (2007) αναφερόμενοι από την Τράπεζα της Ελλάδος, 2009

Διάγραμμα 2: Ο δείκτης ανεργίας σε % πριν και μετά την κρίση του 1929 στις μεγαλύτερες οικονομίες,

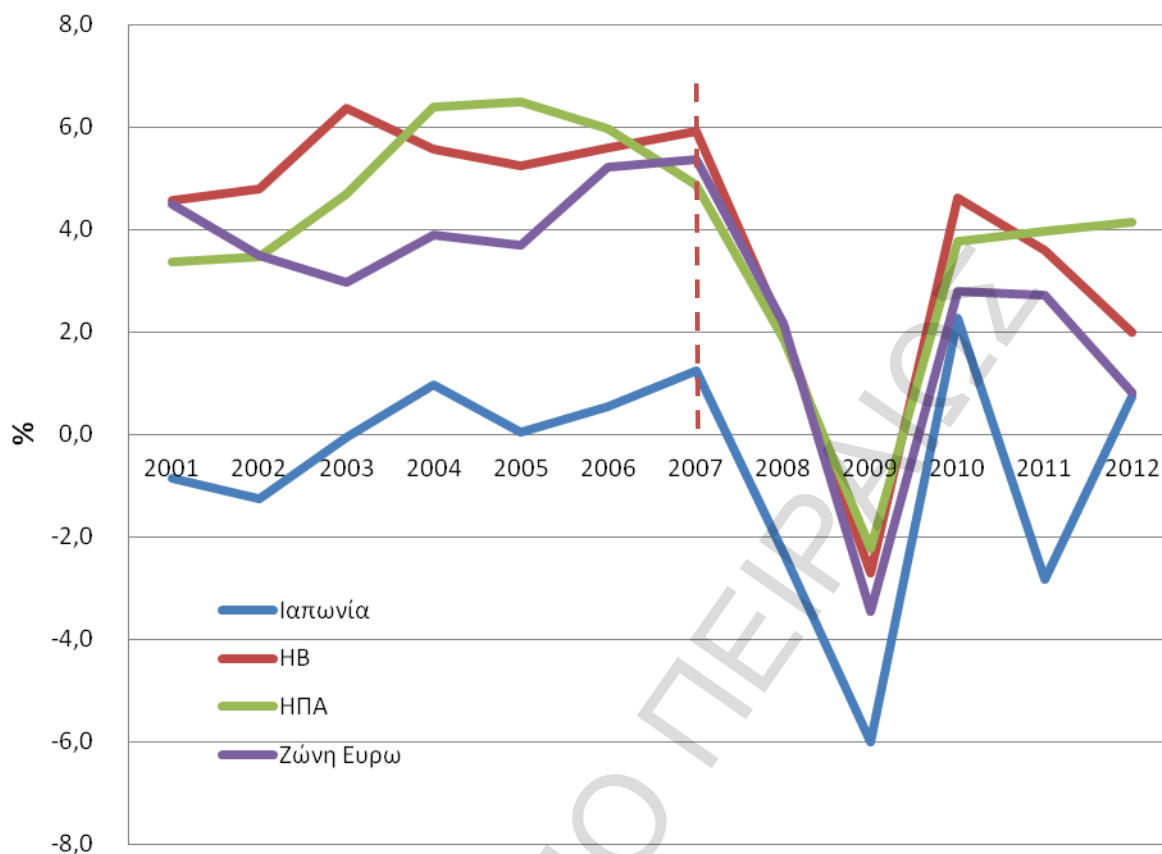
Πηγή: *Eichengreen and Hatton (1988) αναφερόμενοι από την Τράπεζα της Ελλάδος, 2009*

Παράλληλα, ο γενικός δείκτης των τιμών μετά το 1929 έπεσε σε όλες τις οικονομίες και άρχισε να παίρνει ανοδικές τάσεις -με εξαίρεση την Γαλλία – μετά το 1932. Ο γενικός δείκτης των τιμών στην Γαλλία άρχισε να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις μετά το 1936. Το διάγραμμα 3 απεικονίζει όλα τα παραπάνω:

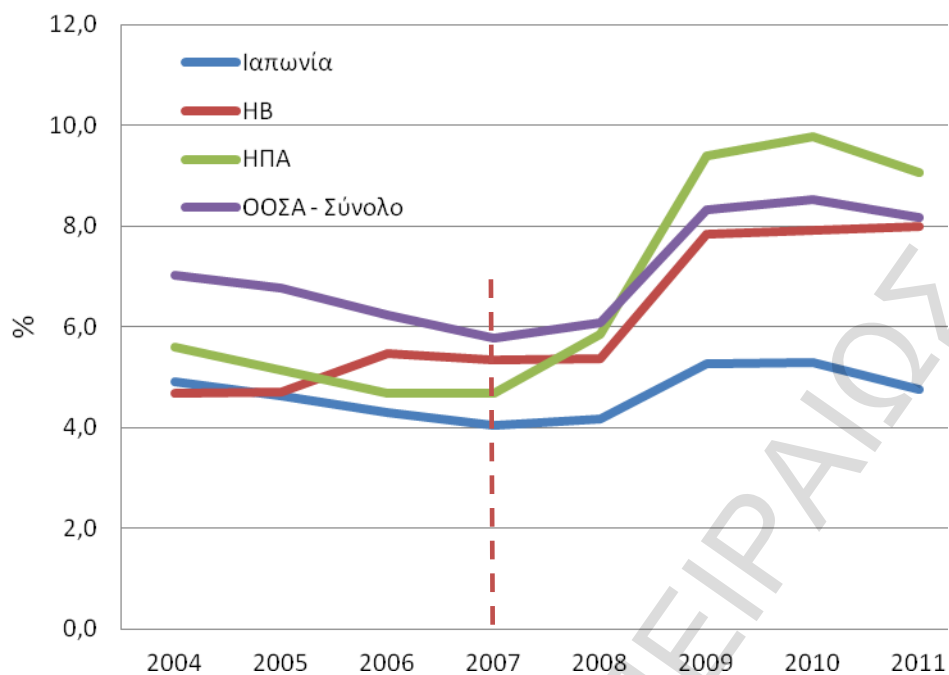
Διάγραμμα 3: Ο πληθωρισμός πριν και μετά την κρίση του 1929 στις μεγαλύτερες οικονομίες. Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2009

Πηγαίνοντας τώρα στην κρίση που ξέσπασε μετά το 2007 και εξετάζοντας πρώτα τις επιπτώσεις στην πορεία του ΑΕΠ παρατηρείται ότι στην ζώνη του Ευρώ, στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Ιαπωνία και στην Αγγλία από το 2007 μέχρι το 2009 το ΑΕΠ παρουσίασε μείωση σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Το 2009 άρχισε και πάλι να παρουσιάζει ανοδικές τάσεις οι οποίες όμως δεν διήρκησαν και τα επόμενα χρόνια, στοιχείο που υποδεικνύει ότι η παγκόσμια οικονομία ακόμα δεν έχει βρει την ισορροπία της μετά την κρίση του 2007 (βλέπε διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4: Η πορεία του ΑΕΠ πριν και μετά την κρίση του 2007 στις μεγαλύτερες οικονομίες, Μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Παράλληλα ο ΟΟΣΑ (2013) αναφέρει ότι η ανεργία μετά την κρίση του 2007 αυξήθηκε σε όλες τις μεγάλες οικονομίες, με τις χειρότερες επιπτώσεις με σειρά σημαντικότητας να παρατηρούνται πρώτα στις Ηνωμένες Πολιτείες, και να ακολουθούν οι χώρες του ΟΟΣΑ (σαν μέσος όρος), η Αγγλία και μετά η Ιαπωνία. Και σε αυτή την περίπτωση, όπως και στην κρίση του 1929 φαίνεται η έντονη συσχέτιση μεταξύ ΑΕΠ και ανεργίας. Μια μείωση στο ΑΕΠ συνεπάγεται και αύξηση της ανεργίας. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι από το 2010 και μετά άρχισε να παρατηρείται μικρή μείωση στα ποσοστά της ανεργίας. Το διάγραμμα 5 συνοψίζει όλα τα παραπάνω:

Διάγραμμα 5: Ο δείκτης ανεργίας σε % πριν και μετά την κρίση του 2007 στις μεγαλύτερες οικονομίες, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Επιπρόσθετα, και ο γενικός δείκτης τιμών του καταναλωτή από το 2008 και μετά σημείωσε εντυπωσιακή κάθοδο σε όλες τις μεγάλες οικονομίες, τάση που σταμάτησε μετά το 2009. Από το 2009 και μετά ο πληθωρισμός άρχισε ξανά να ανεβαίνει για να αρχίσει να ξαναπέφτει στην Αγγλία, τις ΗΠΑ και την ζώνη του Ευρώ το 2012 (βλέπε διάγραμμα 6). Συνοπτικά μπορεί να ειπωθεί ότι μετά το 2008 άρχισε η οικονομική κρίση να επηρεάζει την παγκόσμια οικονομία και αυτό φάνηκε με τη πτώση του ΑΕΠ, την αύξηση της ανεργίας και την αποσταθεροποίηση του πληθωρισμού. Η καθοδική τάση δεν συνεχίστηκε και τα άλλα έτη με την ίδια ένταση και μάλιστα το 2009 άρχισαν να φαίνονται σημάδια ανάπτυξης τα οποία όμως τελικά δεν διήρκησαν πολύ. Από το 2008 και μετά λοιπόν η οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο παρουσιάζει σημάδια αστάθειας.

Διάγραμμα 6: Ο πληθωρισμός πριν και μετά την κρίση του 2007 στις μεγαλύτερες οικονομίες, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Όσο αναφορά την παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε μετά το 2007 ενδιαφέρον παρουσιάζει και η έκθεση της Εθνικής Τράπεζας (2009) η οποία αναφέρει ότι πριν εκδηλωθεί η παρούσα κρίση, όλες οι οικονομικές μονάδες (επενδυτές, αποταμιευτές, επιχειρήσεις και νοικοκυριά) προσδοκούσαν ένα λαμπρό μέλλον και πωλούσαν χωρίς δυσκολία αξίες υψηλού κινδύνου, καθώς οι αγοραστές υποτιμολογούσαν τον κίνδυνο. Το αποτέλεσμα ήταν να εμφανιστεί χρηματιστηριακή “φούσκα”, που επηρέασε αρνητικά τις τιμές των ακινήτων και αύξησε το βαθμό μόχλευσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η κρίση προκάλεσε γρήγορα τριγμούς στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και ανέδειξε τις σοβαρές αδυναμίες του. Οι τιμές των αξιών κατέγραψαν ελεύθερη πτώση και έγιναν εξαιρετικά ευμετάβλητες στο άκουσμα —από τους επενδυτές— κάθε “νέας είδησης”. Η έλλειψη εμπιστοσύνης οδήγησε στην επιβολή υψηλών επασφαλιστρών κινδύνου και συνεπώς στη διαμόρφωση των επιτοκίων δανεισμού στη διατραπεζική αγορά σε ασυνήθιστα υψηλά επίπεδα. Τέλος, η πιστωτική κρίση γρήγορα μεταδόθηκε και στον πραγματικό τομέα, με μείωση της παραγωγής και με την αναβολή προγραμματισμένων επενδυτικών σχεδίων (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).

Σε γενικές γραμμές μπορεί να ειπωθεί ότι με τα υπάρχοντα δεδομένα, η κρίση του 1929 είχε πολύ πιο επώδυνες συνέπειες για την οικονομία από ότι αυτή του 2007. Το 1929 το ΑΕΠ σημείωσε πολύ μεγαλύτερη μείωση από ότι το 2007-2008 και η ανεργία αυξήθηκε σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό. Κλείνοντας της ενότητα της σύγκρισης των κρίσεων του 1929 με του 2007 οι πίνακες 1 και 2 συνοψίζουν τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν σε αυτές τις δύο περιόδους:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Πίνακας 1
Τα σημαντικά γεγονότα της κρίσης του 1929

1929

Αύγουστος-Σεπτέμβριος	Μετά από μια περίοδο διαρκούς και έντονης ανοδικής πορείας, που αποτελούσε ένδειξη συνθηκών ευημερίας, γρήγορου πλουτισμού και χρηματιστηριακής ευφορίας, οι τιμές των μετοχών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης εμφάνισαν έντονη μεταβλητότητα. Οι αναλυτές θεώρησαν ότι η μείωση των τιμών είναι προσωρινή και οφείλεται σε εξωγενή αίτια. Η πτώση όμως των τιμών αποτέλεσε την απαρχή της διόρθωσης των μεγεθών της οικονομίας, καθώς οι πωλήσεις βιομηχανικών και διαρκών καταναλωτικών αγαθών, τα κέρδη και η κατασκευαστική δραστηριότητα είχαν ήδη αρχίσει να υποχωρούν πολύ πριν από την υποχώρηση των τιμών των μετοχών
24 Οκτωβρίου	«Μαύρη Πέμπτη» Μαζικές ρευστοποιήσεις μετοχών. Αποθησαύριση διαθεσίμων
29 Οκτωβρίου	“Μαύρη Τρίτη”. Καθολική και απότομη πτώση των τιμών των μετοχών.
13 Νοεμβρίου	Ο δείκτης τιμών μετοχών προσεγγίζει τη χαμηλότερη τιμή του

1930

Φεβρουάριος	Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ αντιδρά με μείωση των επιτοκίων της από 6% σε 4% και με την αγορά δημόσιων χρεογράφων που κατέχουν οι εμπορικές τράπεζες αυξάνει την ποσότητα χρήματος στην οικονομία. Για το επόμενο όμως ενάμισι έτος δεν αντιδρά.
Τέλος έτους	Πανικός καταθετών. Η κατάρρευση των τιμών των μετοχών και η μείωση του εισοδήματος οδηγούν τους αποταμιευτές να αποσύρουν τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες. Εξαιτίας όμως των πολύ χαμηλών αποθεματικών που διακρατούσαν, οι τράπεζες αδυνατούν να επιστρέψουν τις καταθέσεις, τροφοδοτώντας περαιτέρω τον πανικό. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ δεν αντιδρά.

1931

21 Σεπτεμβρίου	Τίθεται σε κίνηση ένας φαύλος κύκλος ύφεσης και μείωσης του επιπέδου των τιμών. Η Μεγάλη Βρετανία εγκαταλείπει τον κανόνα χρυσού-συναλλάγματος
Οκτώβριος-	Οι ΗΠΑ δεν ακολουθούν τη Μεγάλη Βρετανία στην έξοδο της από

Δεκέμβριο τον κανόνα χρυσού και η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ αυξάνει τα επιτόκια στην προσπάθειά της να προασπίσει το δολάριο.

1932

Απρίλιος-Ιούλιος Παγίωση της ύφεσης. Με το νόμο Federal Home Loan Bank Act η κυβέρνηση των ΗΠΑ προσπαθεί να αναθερμάνει την κατασκευαστική δραστηριότητα και να αποτρέψει τις κατασχέσεις κατοικιών.

Πτώση των επιτοκίων. Πράξεις ανοικτής αγοράς από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ για την αύξηση της ρευστότητας.

4 Νοεμβρίου Προεδρικές εκλογές. Εύκολη νίκη του Φραγκλίνου Ρούσβελτ επί του απερχόμενου προέδρου Χέρμπερτ Σουβέρ

1933

Πρώτο “New Deal”. Η πολιτική του Ρούσβελτ προσανατολίζεται στην αναδιανομή του πλούτου υπέρ των πτωχότερων, αλλά μέσω ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Ψηφίζεται σωρεία νομοθετημάτων με στόχο την αύξηση των κρατικών δαπανών και την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας, την ανακούφιση των περισσότερο πληγέντων από την κρίση και τη ρύθμιση της λειτουργίας των αγορών (Securities Act, Agricultural Adjustment Act, νόμος για τη σύσταση της National Recovery Administration, Glass-Steagall Act).

Κορύφωση της ύφεσης. Αύξηση της ανεργίας στο 25%, μαζικές κατασχέσεις ακινήτων, αδυναμία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων να αποπληρώσουν τα δάνεια που είχαν συνάψει πριν από την κρίση. Νέος πανικός στις τράπεζες. Συνολικά 10.000 τράπεζες (το 40% του συνόλου) πτωχεύουν ή διακόπτουν τις εργασίες τους. Υποτίμηση του δολαρίου και αποδέσμευσή του από τον κανόνα χρυσού

6 Απριλίου Αργία τραπεζών (bank holiday). Η κυβέρνηση Ρούσβελτ διακόπτει κάθε τραπεζική εργασία για τέσσερις ημέρες

1934

Πρώτα σημάδια ανάκαμψης. Αύξηση του ΑΕΠ κατά 7,7% και μείωση της ανεργίας στο 21,7%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2009

Πίνακας 2
Τα σημαντικά γεγονότα της κρίσης του 2008-2009

2008

20 Μαρτίου	Παρά την προσπάθεια διάσωσης της από τη Federal Reserve Bank of New York, η Bear Stearns Companies Inc. εν τέλει καταρρέει και πωλείται σε πολύ χαμηλή τιμή στην J.P. Morgan Chase. Έντονη φημολογία επερχόμενης κατάρρευσης της Lehman Brothers
14-15 Σεπτεμβρίου	Επιβεβαίωση της φημολογίας. Αίτηση πτώχευσης της Lehman Brothers. Η Merrill Lynch εξαγοράζει την Bank of America. Κατάρρευση της “φούσκας” στην αμερικανική αγορά στεγαστικής πίστης. Κρίση εμπιστοσύνης στο διεθνές τραπεζικό σύστημα. Κρίση ρευστότητας. Κλυδωνισμοί στην παγκόσμια οικονομία.
16 Σεπτεμβρίου	Η κυβέρνηση και η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ αντιδρούν αποφασίζοντας να διασώσουν την American International Group, Inc. (AIG) και τους οργανισμούς παροχής στεγαστικών δανείων υπό καθεστώς κρατικής εγγύησης Fannie Mae και Freddie Mac, αλλά αρνούνται να διασώσουν τη Lehman.
10 Οκτωβρίου	Ο δείκτης Nikkei καταγράφει ελεύθερη πτώση. Οι ηγέτες των G-7 αναζητούν μέτρα για την αντιμετώπιση της
19 Οκτωβρίου	Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ανακοινώνουν σχέδια διάσωσης των τραπεζών. Διασώζονται η UBS και η ING.
9 Νοεμβρίου	Η κυβέρνηση της Κίνας ανακοινώνει την εφαρμογή διετούς σχεδίου διάσωσης
14 Νοεμβρίου	Με βάση τα οικονομικά αποτελέσματα και τις νέες προβλέψεις που δημοσιοποιούνται, η οικονομία της ζώνης του ευρώ έχει εισέλθει σε τροχιά ύφεσης.
15 Νοεμβρίου	Πρώτη μετά την κρίση συνάντηση των ηγετών των G-20 στη Washington. Επαναδιατύπωση των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 26 Οκτωβρίου: αύξηση του ελέγχου, επίβλεψη της λειτουργίας των αγορών.
19 Νοεμβρίου	Μεγάλη πτώση του δείκτη Dow Jones στη χαμηλότερη τιμή της πενταετίας.
Δεκέμβριος	Συντονισμένη παρέμβαση των κεντρικών τραπεζών της ζώνης του ευρώ, της Μεγάλης Βρετανίας, της Σουηδίας και της Δανίας με μείωση των βασικών επιτοκίων τους.

Ακολουθούν η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ και η Τράπεζα

της Ιαπωνίας. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ μειώνει το βασικό επιτόκιο της στο ιστορικά χαμηλό επίπεδο 0-0,25%.

2009

Ιανουάριος	<p>Οι ΗΠΑ παρέχουν ρευστότητα στις τράπεζες</p> <p>Νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ αναλαμβάνει ο Μπαράκ Ομπάμα.</p> <p>Νέα μείωση των επιτοκίων από την ΕΚΤ.</p> <p>Υπό το βάρος της κρίσης φερεγγυότητας, η κυβέρνηση της Ισλανδίας καταρρέει</p>
2 Απριλίου	<p>Σύνοδος των ηγετών των G-20 στο Λονδίνο. Διεθνής συνεργασία για τη διαχείριση της κρίσης και την έξοδο από αυτή. Μέτρα πρόληψης μελλοντικών κρίσεων. Οι ηγέτες των G-20 υποστηρίζουν ότι πρέπει να ενισχυθεί η εποπτεία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και τονίζουν την ανάγκη εφαρμογής ενός απλούστερου και αποτελεσματικότερου ρυθμιστικού πλαισίου.</p> <p>Ενίσχυση του ρόλου του ΔΝΤ με διπλασιασμό των πόρων του. Συμφωνία ίδρυσης μιας ρυθμιστικής αρχής, του Διεθνούς Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Financial Stability Board), για την ενίσχυση της συνεργασίας των εποπτικών αρχών και την έγκαιρη προειδοποίηση</p>
Ιούνιος	<p>Υποχώρηση της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου. Κρίση στην αυτοκινητοβιομηχανία. Η General Motors και οι θυγατρικές της υποβάλλουν αίτηση για προστασία από τους πιστωτές τους και ζητούν κρατική ενίσχυση.</p> <p>Ανακοινώνεται το σχέδιο της κυβέρνησης των ΗΠΑ για τη μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Βασική επιδίωξη του σχεδίου είναι η εξασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενώ την κύρια ευθύνη για την επίτευξη αυτού του στόχου θα έχει η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ.</p> <p>Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει ότι απαραίτητα στοιχεία μιας στρατηγικής για την έξοδο από τις παρούσες συνθήκες υψηλών ελλειμμάτων και υψηλού δημόσιου χρέους είναι η υιοθέτηση αξιόπιστων μεσοπρόθεσμων σχεδίων δημοσιονομικής εξυγίανσης.</p>
Ιούλιος	<p>Αύξηση του ποσοστού ανεργίας στη Μεγάλη Βρετανία και στις ΗΠΑ.</p>

-
- 6 Σεπτεμβρίου Συνέρχεται στη Βασιλεία το εποπτεύον όργανο της Επιτροπής της Βασιλείας, δηλαδή η Ομάδα των Διοικητών Κεντρικών Τραπεζών και των επικεφαλής των Αρχών Εποπτείας 27 χωρών. Δημοσιοποιούνται μια σειρά από συστάσεις, οι οποίες επικεντρώνονται στην ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας και της ρευστότητας των τραπεζών.
- 21 Σεπτεμβρίου Δημοσιοποιείται η έκθεση του ΟΟΣΑ για την πορεία της οικονομίας στην ΕΕ. Σημειώνει το πρόβλημα των υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και τον κίνδυνο υπερχρέωσης για ορισμένες χώρες της ΕΕ, που αντανάκλαται ήδη στην αύξηση των διαφορών αποδόσεων (spreads) των κρατικών ομολόγων. Υποστηρίζει την ανάγκη για την έγκαιρη διαμόρφωση μιας συντονισμένης στρατηγικής για την έξοδο από την κρίση με την εφαρμογή αξιόπιστων σχεδίων για την επιστροφή στη δημοσιονομική πειθαρχία.
- 24-25 Σεπτεμβρίου Σύνοδος των ηγετών του G-20 στο Πίτσμπουργκ. Δεσμεύσεις για την άμεση μεταρρύθμιση της παγκόσμιας οικονομίας και αποτίμηση της προόδου από την τελευταία σύνοδο στο Λονδίνο. Αναζήτηση ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης που δεν θα βασίζεται στην υπερκατανάλωση και τον υπερδανεισμό, αλλά στην αποταμίευση, την προσέλκυση επενδύσεων και την ενθάρρυνση της καινοτομίας. Διεθνής συμφωνία για τη ρύθμιση του τραπεζικού κλάδου: αύξηση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, ρύθμιση των εταιριών αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, εποπτεία των κερδοσκοπικών κεφαλαίων (hedge funds), περιορισμός των υπερβολικά υψηλών αμοιβών των τραπεζικών στελεχών.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2009

2.3. Οι χρεωκοπίες του Ελληνικού κράτους

Στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία (Αλογοσκούφης και Λαζαρέτου, 2002, Πολυδώρου, 2009, Μαλούχος, 2009) αναφέρονται 4 χρεωκοπίες του Ελληνικού κράτους με πρώτη αυτή του 1827, μετά το 1843, το 1893 και τέλος το 1932. Η αιτιολογία σε κάθε περίπτωση ήταν διαφορετική με αποτέλεσμα να απαιτείται και διαφορετικός τρόπος αντιμετώπισης από τις επίσημες οικονομικές αρχές. Ξεκινώντας με την χρεωκοπία του 1827 λοιπόν αναφέρεται ότι η κύρια αιτία που την προκάλεσε ήταν η αδυναμία καταβολής των τοκοχρεολυσίων από την Αγγλία τα οποία είχαν ονομαστική αξία

2.800.000 λίρες Αγγλίας. Η κρίση αυτή προκάλεσε την μάχη του Ναβαρίνο και για την αντιμετώπισή της σχηματίστηκε κρατική οντότητα με δυνατότητα καταλογισμού.

Η κύρια αιτία που προκάλεσε την χρεωκοπία του 1834 ήταν η διακοπή εξόφλησης των δόσεων κοινοπρακτικού δανείου αξίας 60.000.000 γαλλικών φράγκων. Το δάνειο αυτό ήταν προς αποπληρωμή των Δανείων της ανεξαρτησίας, εξαγορά από την Τουρκία των επαρχιών της Αττικής, Εύβοιας και μέρους της Φθιώτιδας και την συντήρηση των βαυαρικών στρατών. Για την αντιμετώπιση αυτή της χρεοκοπίας το Ελληνικό κράτος διέκοψε τις πιστωτικές γραμμές από το εξωτερικό, και στράφηκε στον εσωτερικό δανεισμό για να χρηματοδοτήσει το υπάρχον χρέος (*ibid*).

Οι Αλογοσκούφης και Λαζαρέτου (2002) και ο Μαλούχος (2009) ακόμα αναφέρουν ότι η χρεοκοπία του 1893 οφείλεται στην αδυναμία του κράτους να εξυπηρετήσει δάνεια συνολικής αξίας 585.4 εκατ. χρυσών φράγκων τα οποία προοριζόντουσαν για την εξυπηρέτηση παλαιών δανείων, ανάπτυξη των υποδομών της χώρας, εξαγορές και άλλων επαρχιών στη περιοχή της Θεσσαλίας, χρηματοδότηση του Κρητικού ζητήματος και αγορά προμηθειών πολεμικού υλικού. Για την ρύθμιση της κρίσης του 1893, το ελληνικό κράτος υπάχθηκε, το 1897, σε Διεθνή οικονομικό έλεγχο και αναγκάστηκε να εισπράξει για λογαριασμό των δανειστών του φόρους οι οποίοι μπήκαν σε είδη μονοπωλίου όπως το αλάτι, τα σπύρτα, το πετρέλαιο κτλ. Τέλος, απαιτήθηκε η λήψη νέου δανείου 150 εκατομμυρίων φράγκων το 1898. Αξίζει να σημειωθεί ότι η άρση του Διεθνή Οικονομικού Ελέγχου έγινε το 1978 (Αλογοσκούφης και Λαζαρέτου, 2002, Πολυδώρου, 2009)

Τέλος, το 1932 οι κύριες αιτίες που προκάλεσαν την χρεοκοπία ήταν οι κερδοσκοπικές επιθέσεις στην δραχμή μετά την κατάρρευση του κανόνα του χρυσού –όπως αναλύθηκε παραπάνω αυτό προέκυψε από την παγκόσμια κρίση του 1929 -, η απώλεια συναλλαγματικών διαθεσίμων αξίας 3,6 εκατομμυρίων δολαρίων και η κήρυξη στάσης πληρωμών (Αλογοσκούφης και Λαζαρέτου, 2002, Πολυδώρου, 2009). Πρέπει να αναφερθεί ότι η συνολική αξία συσσωρευμένων δανείων το 1932 ήταν 2.868,1 εκατ. χρυσά φράγκα. Η χρεοκοπία αυτή αντιμετωπίστηκε με έναν τελικό διακανονισμό όλων το προπολεμικών χρεών της Ελλάδας, ο οποίος έγινε από τον Σπύρο Μαρκεζίνη το 1952-53. Οι τελικές πληρωμές αυτών των δανείων ολοκληρώθηκαν το 1967.

Ο πίνακας 3 συνοψίζει τα αίτια και τους τρόπους αντιμετώπισης των τεσσάρων χρεοκοπιών που συνέβησαν στην Ελλάδα

Πίνακας 3
Οι χρεοκοπίες του Ελληνικού κράτους

Έτος	Αιτιολογία	Ρύθμιση
1827	Αδυναμία καταβολής των τοκοχρεολυσίων δύο δανείων από την Αγγλία ονομαστικής αξίας £2.800.000.	Μάχη του Ναβαρίνου (δημιουργία κρατικής οντότητας με δυνατότητα καταλογισμού)
1843	Διακοπή εξόφλησης των δόσεων κοινοπρακτικού δανείου αξίας 60.000.000 γαλλικών φράγκων (προς αποπληρωμή των «Δανείων της ανεξαρτησίας», εξαγορά από την Τουρκία των επαρχιών Αττικής, Εύβοιας και μέρους της Φθιώτιδος και την συντήρηση των βαυαρικών στρατών	Διακοπή των πιστωτικών γραμμών από το εξωτερικό, στροφή στον εσωτερικό δανεισμό για τη χρηματοδότηση του χρέους
1893	Αδυναμία εξυπηρέτησης δανείων συνολικής αξίας 585,4 εκατ. χρυσών φράγκων (προς εξυπηρέτηση παλαιών δανείων, ανάπτυξη υποδομών, εξαγορές και άλλων επαρχιών στη Θεσσαλία, χρηματοδότηση του «Κρητικού ζητήματος» και προμήθειες πολεμικού υλικού)	Υπαγωγή το 1897 στον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο, είσπραξη για λογαριασμό των δανειστών φόρων σε είδη μονοπωλίου (αλάτι, σπίρτα, πετρέλαιο), λήψη νέου 150 εκατ. φράγκων το 1889, Αρση ΔΟΕ το 1978
1932	Κερδοσκοπικές επιθέσεις στη δραχμή μετά την κατάρρευση του κανόνα του χρυσού, απώλεια συναλλαγματικών διαθεσίμων \$3,6 εκατ., κήρυξη στάσης πληρωμών (συνολική αξία συσσωρευμένων δανείων 2,868,1 εκατ. χρυσά φράγκα)	Τελικός διακανονισμός όλων των προπολεμικών χρεών της Ελλάδας από τον Σπύρο Μαρκεζίνη στα 1952-53. Τελικές πληρωμές εκείνων των δανείων ολοκληρώθηκαν το 1967.

Πηγή: Αλογοσκούφης και Λαζαρέτου (2002), Πολυδώρου (2009); Μαλούχος (2009)

Συνοψίζοντας μπορεί να ειπωθεί ότι όλη η ιστορία του σύγχρονου Ελληνικού κράτους είναι αναμεμιγμένη με τον εξωτερικό δανεισμό που επηρεάζει άμεσα την αυτονομία της χώρας στο να ασκήσει ελεύθερα την οικονομική και κοινωνική πολιτική της.

Βιβλιογραφία:

Ελληνική:

Αλογοσκούφης Γ. και Σ. Λαζαρέτου (2002), *Η δραχμή από το Φοίνικα στο Ευρώ*, Εκδόσεις Λιβάνη

Αναστασάτος, Τ. (2009), Προς Ένα Νέο Ελληνικό Αναπτυξιακό Πρότυπο: Επενδύσεις και Εξωστρέφεια, *Οικονομία & Αγορές*, Τόμος IV, Τέχος 7, Eurobank Research, Νοέμβριος.

Αναστασάτος, Τ. (2010), Γιατί η χρεοκοπία δεν αποτελεί επιλογή: Κόστη, διαφορές και επιπτώσεις στις διαθέσιμες επιλογές οικονομικής πολιτικής, *Οικονομία & Αγορές*, Τόμος V, Τεύχος 3, Eurobank Research, Φεβρουάριος

Μαλούχος, Γ.Π. (2009), Οι τέσσερις ελληνικές πτωχεύσεις, *Το Βήμα*, 13 Δεκεμβρίου

Παπαδήμα, Δ. (2000), *Βασικές Αρχές Χρηματοοικονομικής Διοίκησης*, Πρώτη έκδοση Α τόμος, Αθήνα

Πολυδώρου, Μ. (2009), Τα Μεγάλα Κανόνια της Ελληνικής Οικονομίας, www.nooz.gr

Τράπεζα της Ελλάδος (2009), *Η Κρίση του 1929, Η Ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας για τα έτη 1928-1940*, Εκδόσεις Τράπεζα της Ελλάδας

Ξένη:

OECD Factbook (2013), *Economic, Environmental and Social Statistics*, OECD

Διαδίκτυο:

<http://www.oecd.org/statistics/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Εξέλιξη Ελληνικού Δημόσιου Χρέους και Κρατικού Ελλείμματος Μετά το 2007.

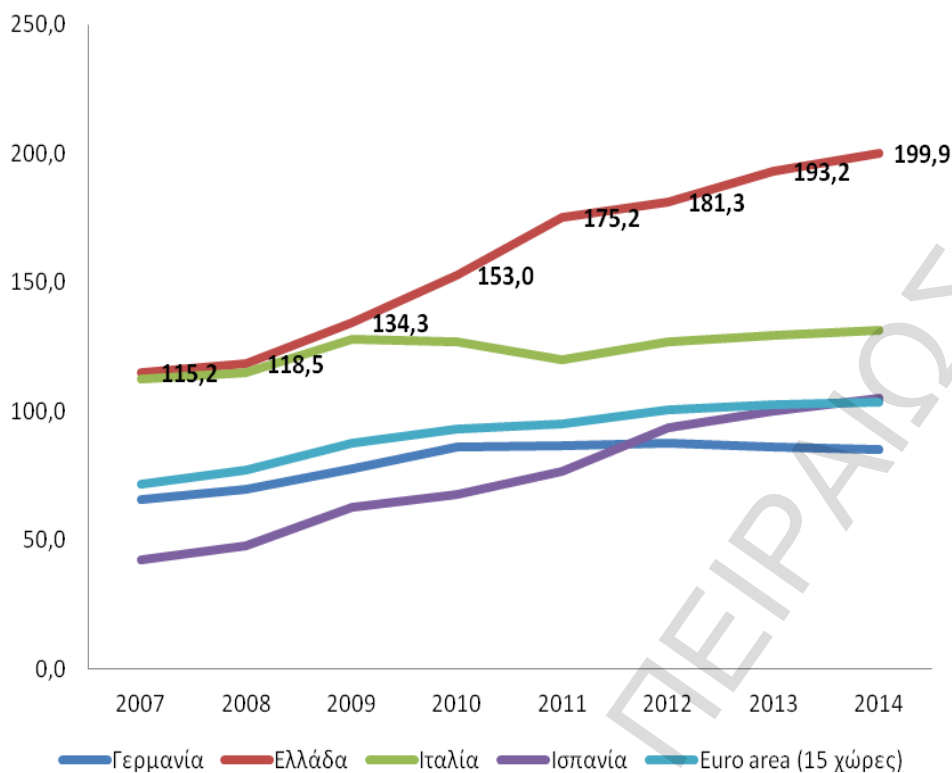
Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στην Ελληνική Οικονομία

3.1 Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η εξέλιξη του δημόσιου χρέους και του κρατικού ελλείμματος από το 2007 και μετά, και στο δεύτερο μέρος αναλύονται οι επιπτώσεις της κρίσης που ξέσπασε το 2007/08 στην Ελληνική οικονομία μέσω της εξέτασης των βασικών δεικτών της.

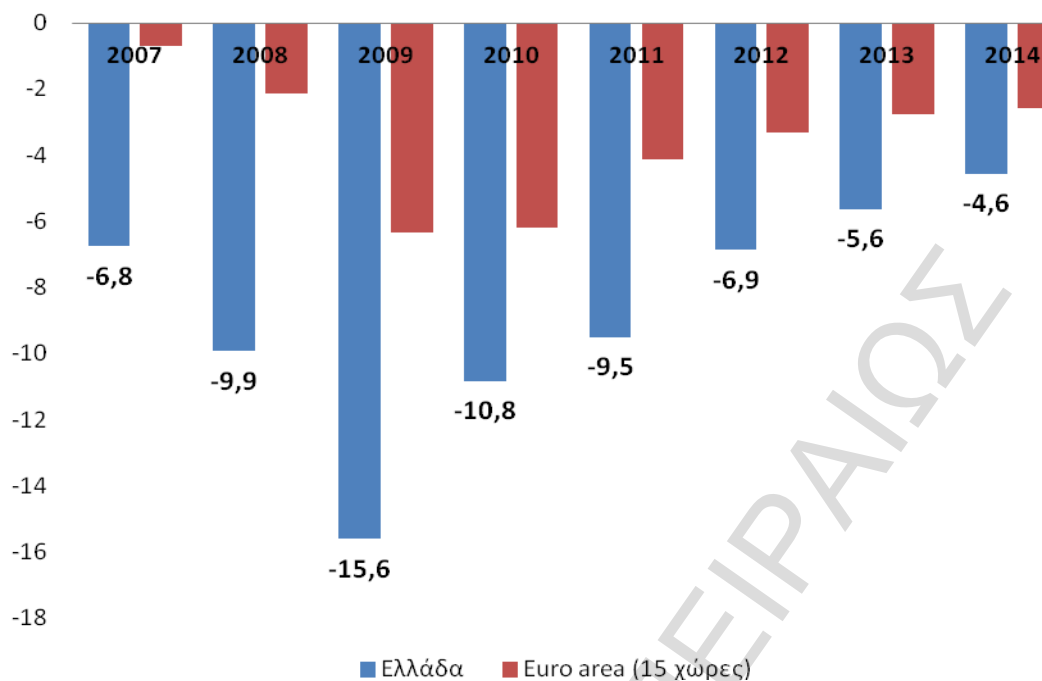
3.2 Το δημόσιο χρέος και το κρατικό έλλειμμα από το 2007 και μετά – η εμφάνιση της κρίσης

Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα άρχισε μετά το 2007 να αυξάνεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Ειδικότερα, το 2007 ήταν ήδη υψηλό στα 115,2 % του ΑΕΠ της χώρας, το 2008 έφτασε στα 118,5% το 2009 στο 134,3 %, το 2010 ανέβηκε ακόμα πιο ψηλά στο 153% και το 2011 έφτασε ακόμα υψηλότερα στο 175,2 %. Πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2009 μέχρι το 2011 η άνοδος του χρόνου με τον χρόνο ήταν πολύ μεγάλη. Ο δείκτης συνέχισε να ανεβαίνει και τα επόμενα έτη φτάνοντας το 2012 το 181,3 % και το 2013 τα 193,2 %. Η πρόβλεψη για το 2014 είναι να ανέβει ακόμα περισσότερο φτάνοντας στα 199,9% (ΟΟΣΑ, 2013 Eurostat, 2013). Χαρακτηριστικό επίσης είναι πως η Ελλάδα βρίσκεται πολύ πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (ζώνη του ευρώ – 15 χώρες), καθώς και από την Ιταλία και την Ισπανία (βλέπε διάγραμμα 7)

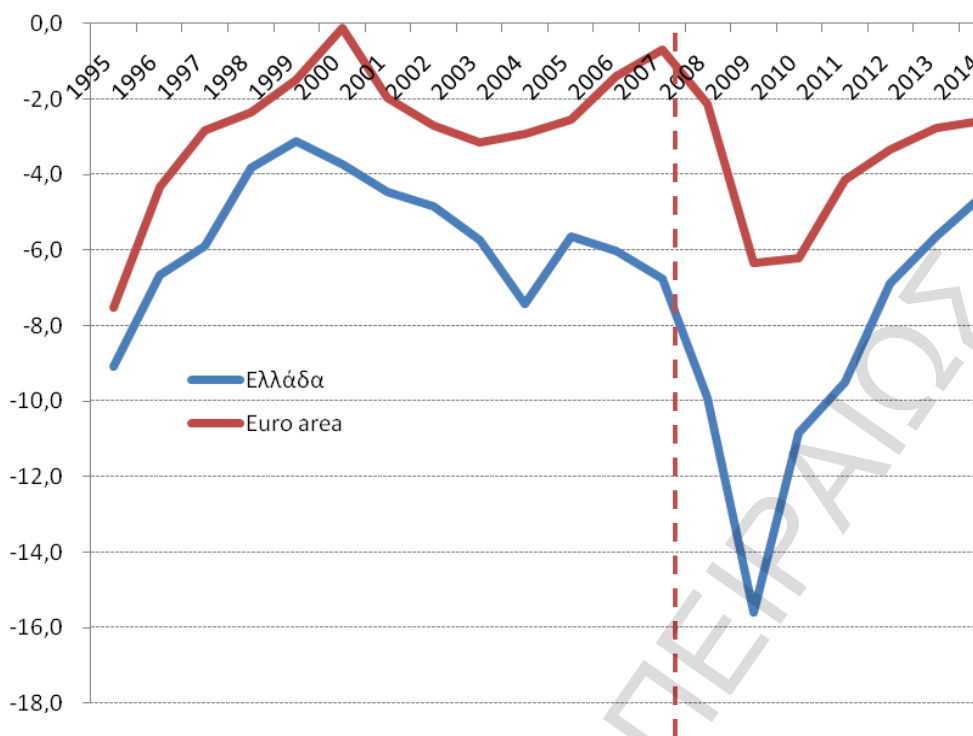
Διάγραμμα 7: Δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε %, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013, Eurostat, 2013

Το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ επίσης σημείωσε ανοδικές τάσεις και από το 2007 που ήταν -6,8 % έφτασε το 2009 στο -15,6 %. Η κρίση πια είχε κάνει αισθητή την παρουσία της στην Ελληνική οικονομία αναγκάζοντας την κυβέρνηση να πάρει μέτρα μείωσης του δημόσιου ελλείμματος, το οποίο από το 2010 και μετά άρχισε να μειώνεται σταδιακά φτάνοντας στο -10,8 %, το 2012 στο -6,9 %, το 2013 στο -5,6% και τέλος η πρόβλεψη για το 2014 είναι ακόμα πιο αισιόδοξη στο -4,6 % του ΑΕΠ. Το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ στη Ελλάδα είναι σταθερά πιο αυξημένο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο υποδεικνύοντας τα σοβαρά προβλήματα της εγχώρια οικονομίας (βλέπε διάγραμμα 8).

Διάγραμμα 8: Το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε %, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013, Eurostat, 2013

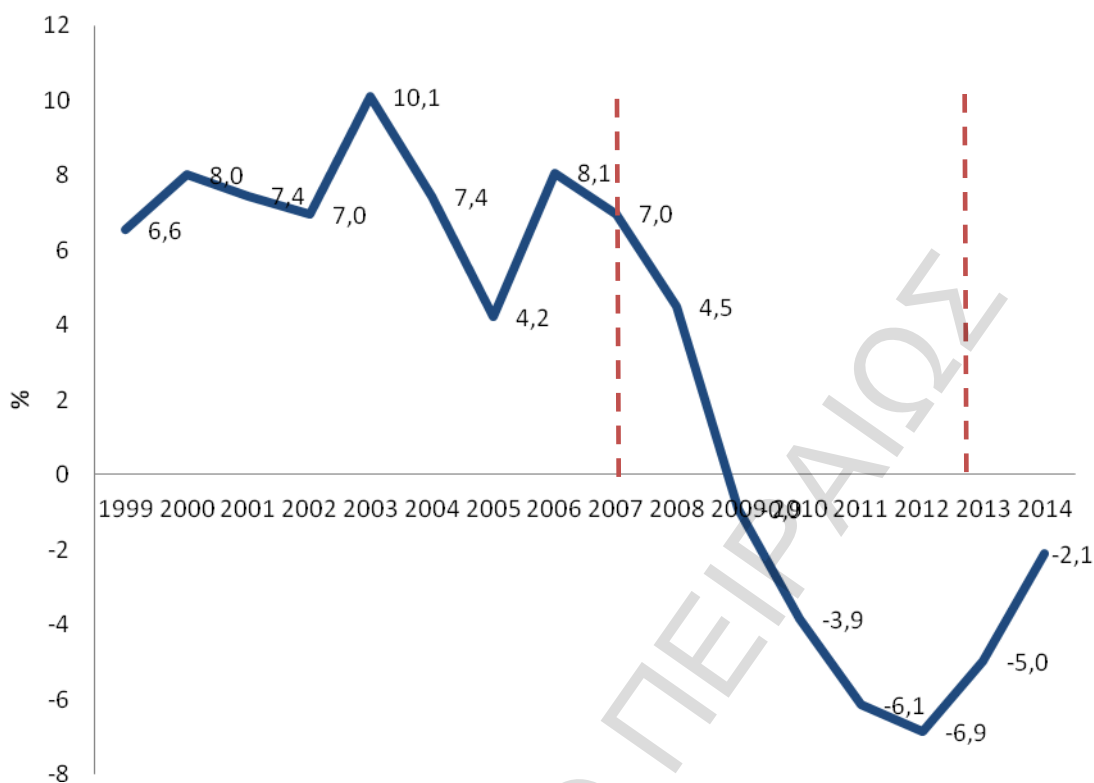
Η επιδείνωση του δημόσιου ελλείμματος μετά το 2007/08 – όπου ξέσπασε και η οικονομική κρίση – φαίνεται ακόμα καλύτερα αν παρατηρηθεί η πορεία του από το 1995 (διάγραμμα 9). Όπως φαίνεται λοιπόν παρακάτω, το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ έφτασε στα καλύτερα του σημεία το 1999 όπου ήταν -3,1 %, στην συνέχεια άρχισε να αυξάνεται χρόνο με τον χρόνο φτάνοντας το 2004 το -7,4 %, ενώ το 2005 και το 2006 μειώθηκε σε -5,6 % και -6 % αντίστοιχα. Η μεγάλη κάθοδος του όμως σημειώθηκε το 2008 και το 2009 όπου πήγε στο -9,9 % και -15,6 % αντίστοιχα. Είναι άξιο αναφοράς ότι την τελευταία εικοσαετία, η Ελληνική οικονομία είναι σταθερά ελλειμματική, υπογραμμίζοντας τα σοβαρά δομικά προβλήματα της.

Διάγραμμα 9: Το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε %, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

3.3 Οι επιπτώσεις της κρίσης του 2008 – 2012 στην Ελληνική οικονομία

Στην παράγραφο αυτή εξετάζεται πως επηρέασε η οικονομική κρίση που ξέσπασε μετά το 2007/08 τους βασικούς δείκτες της Ελληνικής οικονομίας. Ξεκινώντας λοιπόν με την ανάλυση της πορείας του ΑΕΠ, το διάγραμμα 10 δείχνει την μεταβολή του σε σχέση με το προηγούμενο έτος από το 1999 μέχρι σήμερα, καθώς και την πρόβλεψη για την μελλοντική του πορεία

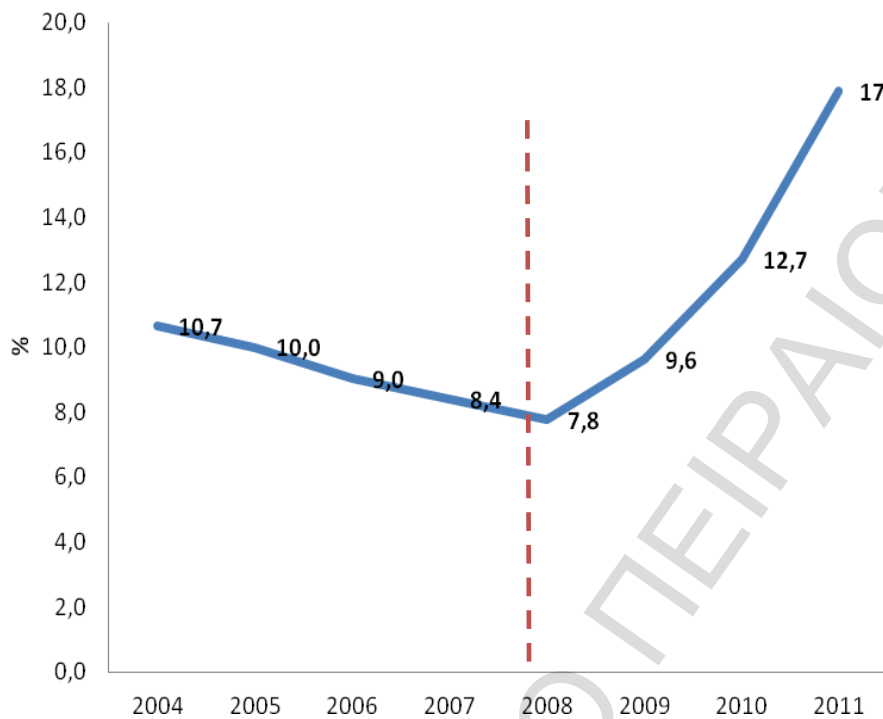
Διάγραμμα 10: Η πορεία του ΑΕΠ στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση του 2007, Μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Όπως φαίνεται λοιπόν παραπάνω, από το 2007 και μετά που ξέσπασε η οικονομική κρίση το Ελληνικό ΑΕΠ άρχισε να μειώνεται συνεχώς φτάνοντας το 2012 στα κατώτερα σημεία του σημειώνοντας αρνητικό ρεκόρ της τάξεως του -6,9 % σε σχέση με του προηγούμενο έτος. Αν υπολογιστεί ότι παρόλο που κάθε χρόνο μετά το 2007 το ΑΕΠ συρρικνωνόταν, συνέχιζε να εμφανίζει αρνητική ανάπτυξη σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, τότε γίνεται ακόμα πιο σαφές ότι η εγχώρια οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης. Θετικό δεδομένο είναι ότι ο ΟΟΣΑ προβλέπει αύξηση του ΑΕΠ από το 2013 και μετά.

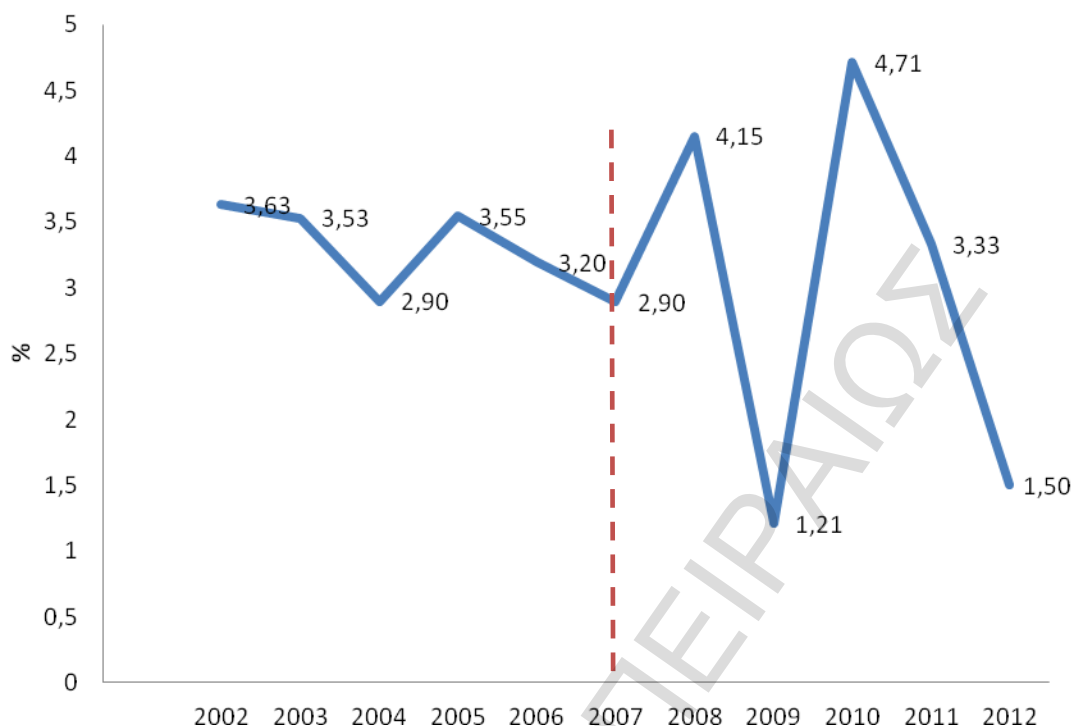
Στο ίδιο μήκος κύματος, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα μετά το 2008 άρχισε να σημειώνει συνεχή άνοδο, και πιο συγκεκριμένα το 2009 έφτασε το 9,6 %, το 2010 το 12,7% και το 2012 ανέβηκε πολύ ψηλότερα στο 17,9 % (βλέπε διάγραμμα 11).

Τέλος, ο γενικός δείκτης τιμών του καταναλωτή το 2007 ήταν στο 2,90 %, το 2008 ανέβηκε στο 4,15 %, το 2009 έπεσε στο 1,21%, το 2010 σκαρφάλωσε πάλι στο 4,71 % και τέλος το 2012 έπεσε στο 1,50 %. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε όλες τις περιπτώσεις οικονομικών κρίσεων που αναλύθηκαν στις προηγούμενες ενότητες (1929 και 2007/08 με έμφαση στις μεγάλες οικονομίες) ο πληθωρισμός παρουσιάζει μια αστάθεια, κάτι το

οποίο παρατηρήθηκε και στην περίπτωση της Ελλάδας. Το διάγραμμα 12 δείχνει όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία σχετικά με τον πληθωρισμό στη εποχή της κρίσης.

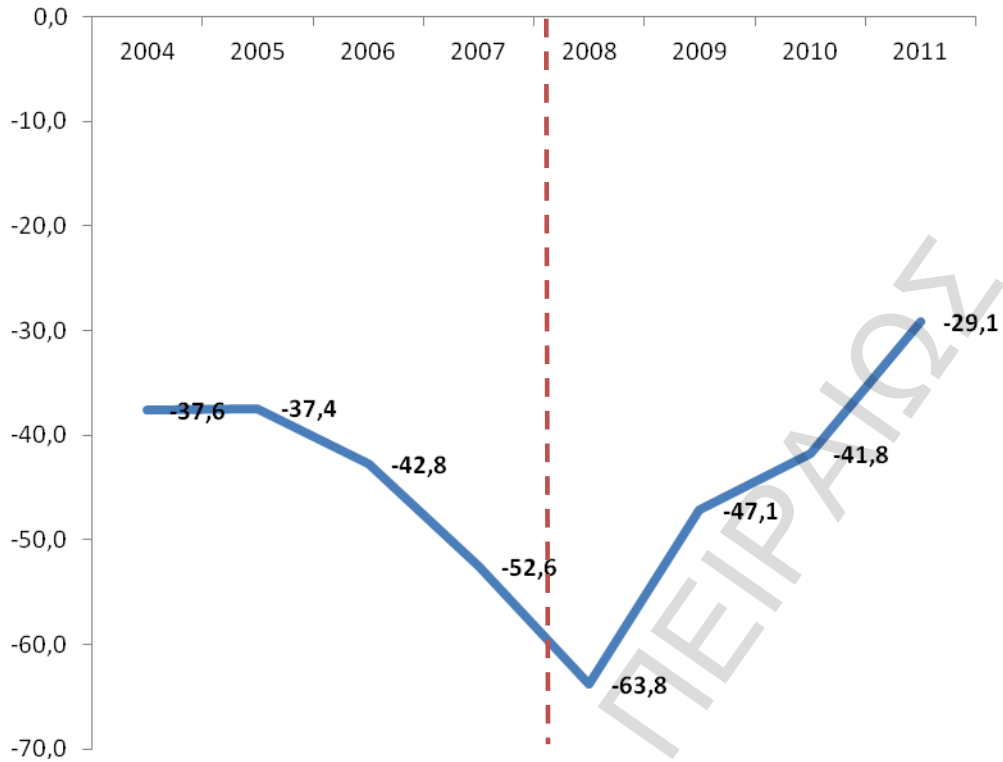
Διάγραμμα 11: Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση του 2007, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

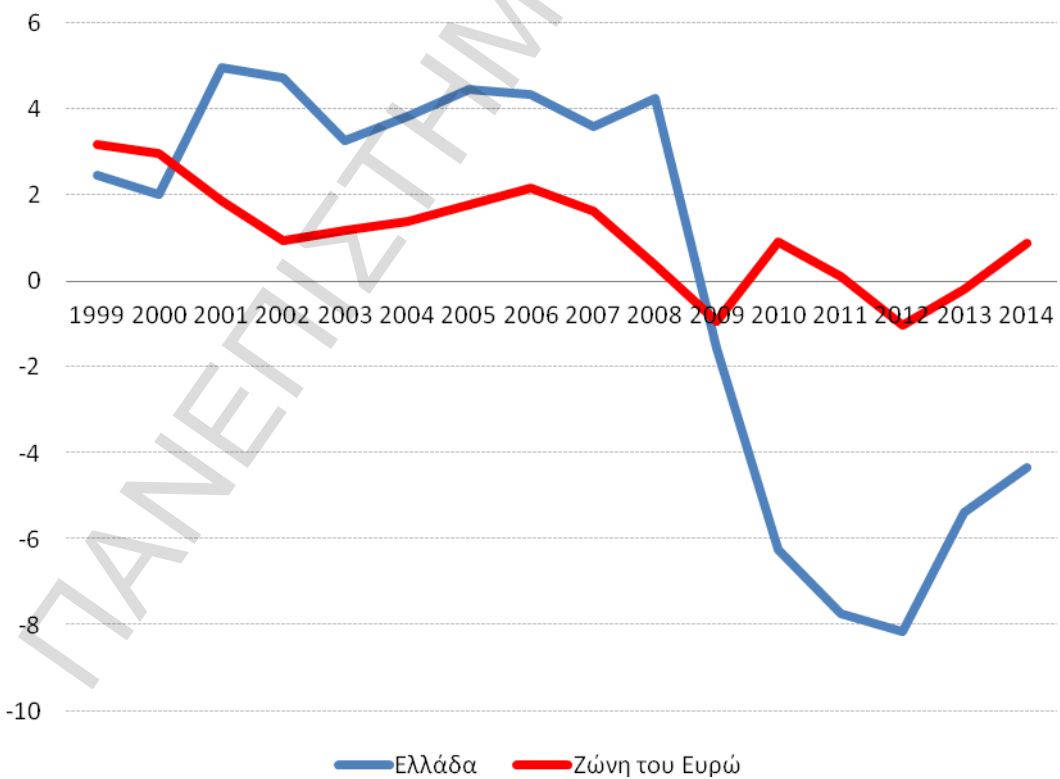
Διάγραμμα 12: Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση του 2007, Μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Παράλληλα, το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας (εξαγωγές μείον εισαγωγές) σημείωσε από το 2004 μέχρι το 2008 συνεχόμενη μείωση φτάνοντας από τα -37,6 δις. δολάρια στα -63,8 δις δολάρια. Από το 2008 και μετά το ισοζύγιο αυξάνεται σταδιακά πηγαίνοντας το 2010 στα 41,8 δις. δολάρια και το 2011 στα -29,1 δις. δολάρια (διάγραμμα 13).

Η μείωση όμως του εμπορικού ισοζυγίου οφείλεται περισσότερο στην μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης (διάγραμμα 14) που εν συνεχεία προκάλεσε και την μείωση των εισαγωγών. Παράλληλα, η εταιρείες που είχαν την δυνατότητα να κάνουν εξαγωγές, λόγω της μειωμένης εσωτερικής ζήτησης αναγκάστηκαν να αποκτήσουν ένα πιο εξωστρεφές προσανατολισμό και αύξησαν τις πωλήσεις τους σε ξένες αγορές.

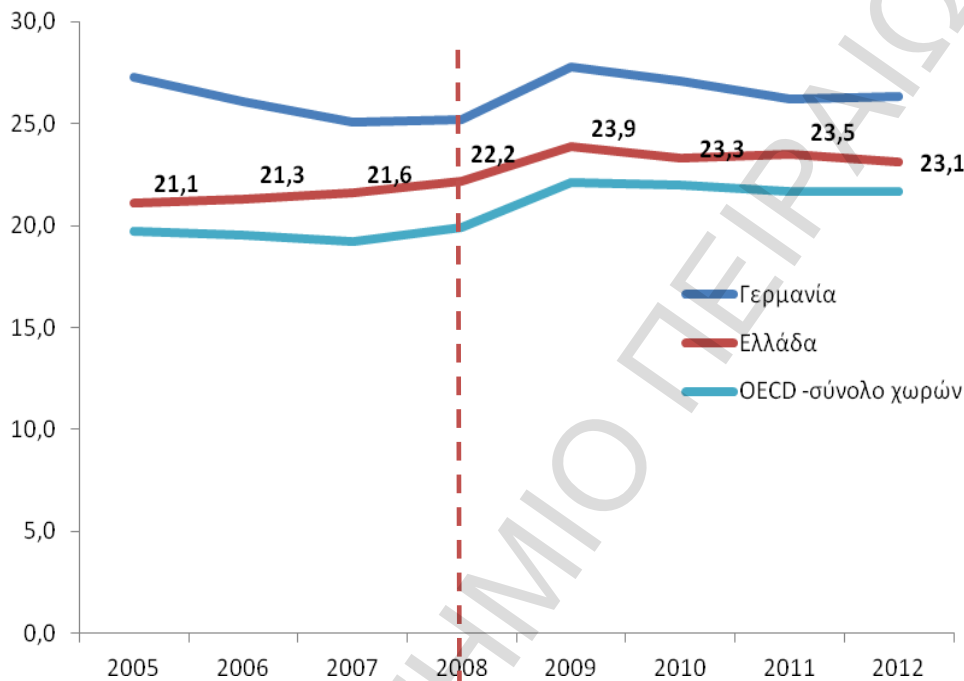

Διάγραμμα 13: Εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας, (εξαγωγές μείον εισαγωγές) σε δισ. δολάρια, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Διάγραμμα 14: Ιδιωτική κατανάλωση, μεταβολή σε % με βάση το προηγούμενο έτος, Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Τέλος, πηγαίνοντας τώρα σε πιο κοινωνικοοικονομικούς δείκτες και πιο συγκεκριμένα στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ παρατηρείται ότι δεν παρουσίασαν μείωση παρόλο την κρίση. Ειδικότερα, το 2005 ανερχόντουσαν στο 21,1 % του ΑΕΠ, το 2008 στο 22,2%, το 2010 στο 23,3 % και τέλος το 2012 στο 23,1 % του ΑΕΠ (διάγραμμα 15).

Διάγραμμα 15: Οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ (σε %), Πηγή: ΟΟΣΑ, 2013

Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί ακαδημαϊκοί συγγραφείς έχουν ασχοληθεί με την Ελληνική κρίση σχετικά με θέματα που αναλύθηκαν προηγουμένως. Για παράδειγμα ο Αργεΐτης (2010) γράφει ότι στην Ελλάδα η μακροχρόνια εφαρμογή ελλειμματικών κρατικών προϋπολογισμών αποδεικνύεται μη ρεαλιστική επιλογή οικονομικής πολιτικής. Το γεγονός αυτό δημιουργεί αρκετά ερωτηματικά αναφορικά με τις επιλογές οικονομικής πολιτικής και τη δυνατότητα συνέχισης ελλειμματικών κρατικών προϋπολογισμών. Σε αυτό το πλαίσιο, ο τελευταίος θεωρεί ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας την ανάκτηση της φερεγγυότητας του Ελληνικού δημοσίου. Η ανάκτηση αυτή μπορεί να επιτευχθεί με αύξηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, ή με συνδυασμό κατάλληλων

δημοσιονομικών πρακτικών που να στοχεύουν στη μείωση του δημοσίου ελλείμματος και χρέους. Συνεπώς, κλίνει ο Αργεΐτης (2010), η δρομολόγηση μιας αναπτυξιακής δυναμικής με ικανοποιητικούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ αποτελεί, ίσως, αναγκαιότητα για να υλοποιηθεί μια διαρθρωτική κρατική πολιτική δημοσιονομικής εξυγίανσης και σύγκλισης. Η τελευταία δεν μπορεί παρά να αντιλαμβάνεται τη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική σαν σημαντικό κομμάτι ενός πακέτου που θα περιλαμβάνει ισότιμα και άλλα εργαλεία οικονομικής πολιτικής (όπως βιομηχανική και τεχνολογική πολιτική).

Σχετικά με το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού ο Δαβραδάκης (2008) γράφει ότι η πιστωτική επέκταση προς επιχειρήσεις βελτιώνει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ενώ η βελτίωση της πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά το επιδεινώνει. Αύξηση της πιστωτικής επέκτασης προς επιχειρήσεις κατά 1% βελτιώνει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κατά 0,19% του ΑΕΠ. Αντίστοιχης κλίμακας μεταβολής της πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά ζημιώνει το ισοζύγιο κατά 0,07% του ΑΕΠ (Δαβραδάκης, 2008). Σύμφωνα με τον τελευταίο, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ελλειμματικό γιατί υπερिशύει το αρνητικό αποτέλεσμα της πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά, καθώς τα δάνεια στα νοικοκυριά αυξάνονται ταχύτερα από τα δάνεια στις επιχειρήσεις.

Ο Αντζουλάτος (2011) γράφει ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης της οικονομικής ύφεσης είναι η τόνωση της ανταγωνιστικότητας η οποία όπως αναφέρει χαρακτηριστικά έχει «διαβρωθεί». Τέλος, σε κλίμα συμφωνίας με τον Αντζουλάτο (2011), οι Zombanakis et al. (2009) υποστηρίζουν ότι το Ελληνικό χρέος μπορεί να καταστεί βιώσιμο και να ελεγχθεί σε μακροχρόνια βάση. Όμως δεν πρέπει να αγνοούνται οι σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες του ελληνικού κράτους και το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Εάν δεν βελτιωθούν αυτοί οι δύο τομείς είναι αδύνατη η μείωση του χρέους.

Βιβλιογραφία:

Ελληνική:

Αργεΐτης, Γ. (2009), Δημόσιο έλλειμμα, δημόσιο χρέος και η φερεγγυότητα του ελληνικού δημόσιου τομέα, «ΣΠΟΥΔΑΙ», 50, 1-2, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Δαβραδάκης, Μ. (2006), «Οι επιπτώσεις της πρόσφατης διόρθωσης του χρηματιστηρίου στην οικονομική δραστηριότητα», Eurobank Research Οικονομία και Αγορές, Τόμος 1, Τεύχος 5.

Δαβραδάκης, Μ. (2009), «Ελληνικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και δανειακή χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα», Eurobank Research Οικονομία και Αγορές, Τόμος 2, Τεύχος 6.

Ξένα:

European Commission. (2011), the Economic Adjustments from Greece, Brussels.

Zombanakis, G., Stylianou, C., Andreou, A., (2009), The Greek Current Account Deficit: Is It Sustainable After All?, *Working Papers, Bank of Greece*, June, Vol. 98, pp. 5-28

OECD Factbook (2013), Economic, Environmental and Social Statistics, OECD

Διαδίκτυο:

<http://www.oecd.org/statistics/>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

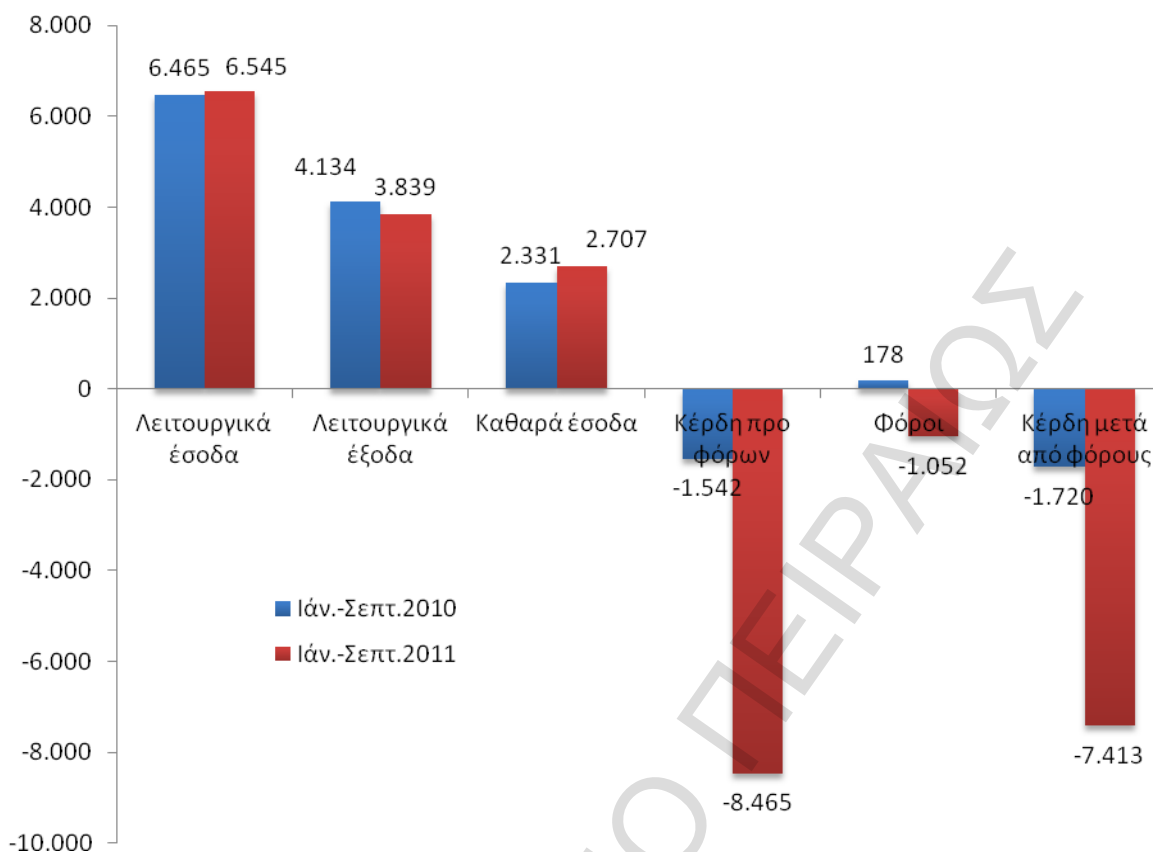
Οικονομική Κρίση, Τράπεζες και Χρηματοδότηση Επιχειρήσεων και Νοικοκυριών

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό και όπως φαίνεται και από τον τίτλο διερευνώνται οι επιπτώσεις της κρίσης στην κερδοφορία των τραπεζών, στην ρευστότητα τους, στον τραπεζικό δανεισμό που πηγαίνει προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά και τέλος στα επιτόκια καταθέσεων και δανεισμού.

4.2 Οι επιπτώσεις της κρίσης στην απόδοσή των τραπεζών

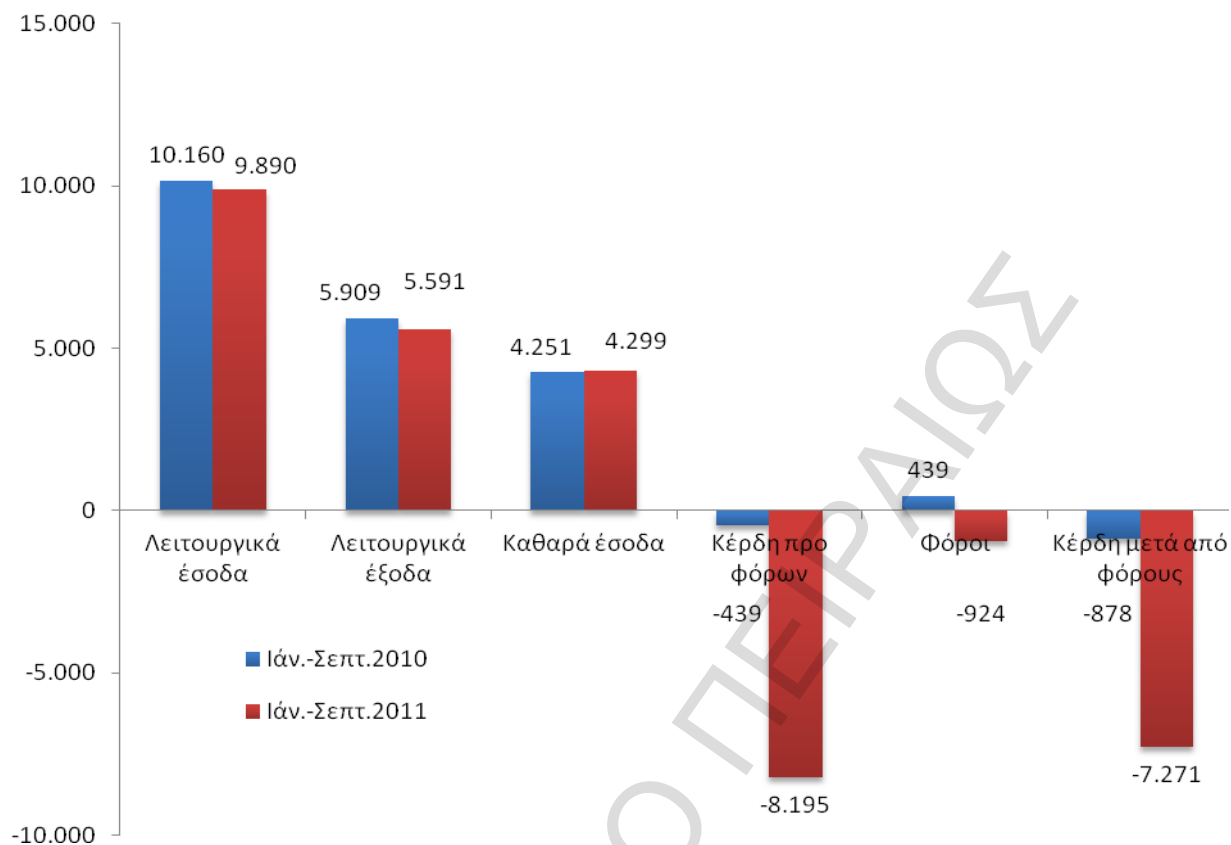
Εκτός από την διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική οικονομία, μεγάλη σημασία έχει να εξεταστούν και οι επιπτώσεις της στην απόδοση των τραπεζών. Ξεκινώντας λοιπόν με την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρήσης των ελληνικών εμπορικών τραπεζών η Τράπεζα της Ελλάδος (2012) και η Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2012) αναφέρουν ότι τα λειτουργικά έσοδα το 2011 σημείωσαν μικρή άνοδο σε σχέση με το 2010 και πιο συγκεκριμένα από 6.465 εκατ. ευρώ έφτασαν τα 6.545 εκατ. ευρώ. Παράλληλα τα λειτουργικά έξοδα το 2011 μειώθηκαν σε 3.839 εκατ. ευρώ από 4.134 το 2010 ενώ τα καθαρά έσοδα σημείωσαν άνοδο φτάνοντας το 2011 τα 2.707 εκατ. ευρώ, έναντι 2.331 του 2010. Από την άλλη πλευρά όμως, εντυπωσιακή ήταν η καθοδική πορεία των κερδών προ και μετά φόρων. Συγκεκριμένα, οι εμπορικές ελληνικές τράπεζες σημείωσαν ζημιές προ φόρων της τάξεως των -8465 εκατ. ευρώ, ενώ το 2010 ήταν μόλις -1542 εκατ. ευρώ. Τέλος, οι ζημιές μετά από φόρους για το 2011 έφτασαν τα -7.413 εκατ. ευρώ την στιγμή που το 2010 ήταν -1720 εκατ. ευρώ. Το διάγραμμα 16 περιγράφει αναλυτικά όλα τα παραπάνω

Διάγραμμα 16: Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών 2010-2011 σε εκατ. ευρώ,

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2012, Τράπεζα της Ελλάδος, 2012

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και τα αποτελέσματα χρήσης των τραπεζικών ομίλων για την ίδια χρονική περίοδο, υπογραμμίζοντας τις αρνητικές επιπτώσεις που προκάλεσε η οικονομική κρίση στην τραπεζική αγορά στην Ελλάδα. Πιο αναλυτικά, το 2011 τα λειτουργικά έσοδα των τραπεζικών ομίλων σημείωσαν μικρή πτώση φτάνοντας στα 9.890 εκατ. ευρώ, έναντι 10.160 του προηγούμενου έτους. Τα λειτουργικά έξοδα αυξήθηκαν και από 5.909 εκατ. ευρώ το 2010 έφτασαν τα 5.591 το 2011. Τα καθαρά έσοδα όμως σημείωσαν μικρή αύξηση και από 4.251 εκατ. ευρώ το 2010 ανέβηκαν σε 4.299 το 2011. Τα κέρδη/ζημιές προ φόρων το 2011 ανήλθαν σε - 8.195 εκατ. ευρώ την στιγμή που το 2010 ήταν μόλις -439 εκ. ευρώ. Οι ζημιές μετά τους φόρους για το 2011 ήταν -7271 εκατ. ευρώ, ενώ το 2010 ήταν -878 εκατ. ευρώ (βλέπε διάγραμμα 17).

Διάγραμμα 17: Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών 2010-2011, Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2012, Τράπεζα της Ελλάδος, 2012

Ο πίνακας 4 δείχνει αναλυτικά τα αποτελέσματα χρήσης των τραπεζών και των τραπεζικών ομίλων για το 2010 και το 2011:

Πίνακας 4
Αποτελέσματα χρήσης ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζικών ομίλων

(ποσά σε εκατ.ευρώ)	Τράπεζες			Τραπεζικοί όμιλοι		
	Ιάν.-	Ιάν.-	μεταβολή	Ιάν.-	Ιάν.-	μεταβολή
	Σεπτ.2010	Σεπτ.2011	%	Σεπτ.2010	Σεπτ.2011	%
Λειτουργικά έσοδα	6.465	6.545	1,2	10.160	9.890	-2,7
Καθαρά έσοδα από τόκους	6.094	6.002	-1,5	8.807	8.436	-2,2
Έσοδα από τόκους	12.654	13.595	7,4	16.142	16.765	3,9
Έξοδα από τόκους	6.559	7.593	15,8	7.335	8.329	13,5
Καθαρά έσοδα από μη	371	543	46,3	1.353	1.454	7,5
τοκοφόρες ερνασίες						
Καθαρά έσοδα από	857	617	-28	1.402	1.175	-16,2
προμήθειες						
Έσοδα από	-617	-372	-	-324	-204	-
χρηματοοικονομικές						
Λοιπά έσοδα	131	298	127,6	275	483	75,7
Λειτουργικά έξοδα	4.134	3.839	-7,1	5.909	5.591	-5,4
Δαπάνες προσωπικού	2.480	2.279	-8,1	3.412	3.184	-6,7
Διοικητικά έξοδα	1.381	1.297	-6,1	2.004	1.891	-5,6
Αποσβέσεις	231	254	10	439	461	5,1
Λοιπά έξοδα	42	9	-78,9	53	56	4,3
Καθαρά έσοδα	2.331	2.707	16,1	4.251	4.299	1,1
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	3.874	5.245	35,4	4.678	6.178	32,1
Προβλέψεις για τη συμμετοχή του ιδιωτικού	-	5.926	-	-	6.464	-
Κέρδη προ φόρων	-1.542	-8.465	-	-439	-8.195	-
Φόροι	178	-1.052	-	439	-924	-310,5
Κέρδη μετά από φόρους	-1.720	-7.413	-	-878	-7.271	-

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2012

Πηγαίνοντας ακόμα πιο πίσω στις αρχές της κρίσης και πιο συγκεκριμένα στο 2008 και 2009 παρατηρούνται επίσης αρνητικά αποτελέσματα χρήσεως τόσο για τις τράπεζες όσο και για τους τραπεζικούς ομίλους. Για παράδειγμα το 2008 τα λειτουργικά έσοδα των τραπεζών σημείωσαν πτώση κατά -7,4 % σε σχέση με το προηγούμενο έτος, τα λειτουργικά έξοδα άνοδο κατά 6,3 %, τα καθαρά έσοδα μείωση κατά -23,4 %, τα κέρδη προ φόρων μείωση κατά -72,4 % και τέλος τα κέρδη μετά από φόρους μειώθηκαν σε σύγκριση με το 2007 κατά -79,1 %. Η ίδια πορεία ακολουθήθηκε και για τους τραπεζικού ομίλους, όπου τα λειτουργικά τους έσοδα αυξήθηκαν μεν κατά 2,4 % σε σχέση με το 2007, τα λειτουργικά τους έξοδα αυξήθηκαν κατά 9,9 %, τα καθαρά έσοδα

τους μειώθηκαν κατά -5,6 % τα κέρδη προ φόρων μειώθηκαν κατά -39,2 % και τα κέρδη μετά από φόρους μειώθηκαν κατά -42,8 % (βλέπε πίνακα 5)

Πίνακας 5		
Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών εμπορικών τραπεζών & ομίλων για το έτος 2008		
Εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Τράπεζες	Τραπεζικοί Όμιλοι
Λειτουργικά έσοδα	-7,7	2,4
Καθαρά έσοδα από τόκους	7,4	13,2
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	-47,9	-17,6
Καθαρά έσοδα από προμήθειες	-3,4	-2,5
Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	-	-59,3
Λοιπά έσοδα	-15,3	-26,4
Λειτουργικά έξοδα	6,3	9,9
Δαπάνες προσωπικού	4,2	6,5
Διοικητικά έξοδα	11,1	12,9
Αποσβέσεις	6,5	10,1
Λοιπά έξοδα	-9,5	72,5
Καθαρά έσοδα	-23,4	-5,6
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	108,1	113,5
Κέρδη προ φόρων	-72,4	-39,2
Φόροι	-42,3	-23,5
Κέρδη μετά από φόρους	-79,1	-42,8

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2009

Ομοίως, το 2009 τα λειτουργικά έσοδα των τραπεζών αυξήθηκαν κατά 8,8 % σε σύγκριση με το 2008, τα λειτουργικά έξοδα αυξήθηκαν κατά 4,2 %, τα καθαρά έσοδα αυξήθηκαν κατά 15,7 %, τα κέρδη προ φόρων όμως μειώθηκαν κατά -93,7 % παρόλο που το 2008 ήταν επίσης μια χρονιά με πτωτική πορεία. Τέλος, οι Τραπεζικοί όμιλοι το 2009 παρουσίασαν αύξηση στα λειτουργικά τους έσοδα κατά 3.2 % σε σχέση με το προηγούμενο έτος, επίσης αύξηση κατά 1,3 % στα λειτουργικά τους έξοδα, αύξηση στα καθαρά τους έσοδα κατά 5,7 %, μείωση όμως στα κέρδη προ φόρων κατά -59,4 % σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (Τράπεζα της Ελλάδας 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010). Ο πίνακας 6 συνοψίζει όλα τα στοιχεία που αναφέρθηκαν παραπάνω:

Πίνακας 6		
Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών & ομίλων για το Έτος 2009		
εκατοστιαία μεταβολή έναντι προηγούμενου έτους	Τράπεζες	Τραπεζικοί όμιλοι
Λειτουργικά έσοδα	8,8	3,2
Καθαρά έσοδα από τόκους	-2,1	1,7
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	62,3	7,6
Καθαρά έσοδα από προμήθειες	-9,5	-16,6
Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	-	197,4
Λοιπά έσοδα	-20,7	-26,7
Λειτουργικά έξοδα	4,2	1,3
Δαπάνες προσωπικού	4,8	2,5
Διοικητικά έξοδα	2	-2,7
Αποσβέσεις	8,8	9,8
Λοιπά έξοδα	8	2,1
Καθαρά έσοδα	15,7	5,7
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	55,4	70,8
Κέρδη προ φόρων	-93,7	-59,4
Φόροι	9,2	-14,5
Κέρδη μετά από φόρους	-	-73,1

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

Με βάση λοιπόν τα δεδομένα που αναφέρθηκαν σε αυτή την παράγραφο, παρατηρείται ότι η οικονομική κρίση που ξέσπασε μετά το 2007/08 προκάλεσε έντονη και συνεχή μείωση στην κερδοφορία τόσο των εμπορικών τραπεζών όσο και των άλλων τραπεζικών ομίλων που δραστηριοποιούνται στην Ελληνική αγορά, η οποία συνεχίστηκε συστηματικά μέχρι το 2011. Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μελέτη των επιπτώσεων την ύφεσης στην ρευστότητα των τραπεζών καθώς και στον δανεισμό νοικοκυριών και επιχειρήσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα

4.3 Η ρευστότητα των τραπεζών

Η έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας (INE, 2012) και η Τράπεζα της Ελλάδας (2012) στις τελευταίες τους εκθέσεις αναφέρουν ότι σε όλη τη διάρκεια του 2010 και τους πρώτους μήνες του 2011 η ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών δέχθηκε ισχυρές πιέσεις, εξαιτίας της δημοσιονομικής κρίσης και των συνθηκών μακροοικονομικής ύφεσης. Οι αλληπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης συμπάρευσαν και τις αξιολογήσεις για τις ελληνικές τράπεζες, με αποτέλεσμα να αποκοπεί στην ουσία η πρόσβαση των τελευταίων στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Αυτό συνέβη σε μία περίοδο σημαντικής συρρίκνωσης της καταθετικής βάσης, η έκταση της οποίας, από τις αρχές του 2010 μέχρι και τον Απρίλιο του 2011, ξεπέρασε τα 40 δισεκατομμύρια ευρώ. Την ίδια περίοδο οι τράπεζες είχαν να αντιμετωπίσουν τη σημαντική μείωση της αξίας των συνολικών εγγυήσεων (κρατικών τίτλων, τραπεζικών ομολόγων, καλυμμένων ομολογίων κ.ά.) που είχαν προσκομίσει στο Ευρωσύστημα για την άντληση ρευστότητας.

Το INE (2011) ακόμα αναφέρει ότι η γενικευμένη δυσπιστία μεταξύ των τραπεζών τις οδηγεί στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης σε απροθυμία δανεισμού μεταξύ τους, επιδρώντας έτσι ανασταλτικά στο διατραπεζικό δανεισμό. Πιο αναλυτικά, η χρηματοπιστωτική κρίση οδήγησε σε έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών, κάτι που αρχικά προκάλεσε συνεχή άνοδο των διατραπεζικών επιτοκίων, παρά τις διαδοχικές μειώσεις των βασικών επιτοκίων από τις κεντρικές Τράπεζες. Το αποτέλεσμα των υψηλών διατραπεζικών επιτοκίων ήταν το «πάγωμα» της διατραπεζικής αγοράς ως συνέπεια της πρόσφατης κρίσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Οι ελληνικές τράπεζες έχουν δανειστεί συνολικά πάνω από 90 δισεκ. ευρώ από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με ενέχυρο κρατικά ομόλογα και άλλους τίτλους με χαμηλότερη πιστοληπτική διαβάθμιση. Τα τελευταία χρόνια οι ελληνικές τράπεζες έχουν εκδώσει σε διεθνείς αγορές ομόλογα διαφόρων τύπων, όπως κυμαινόμενου επιτοκίου με τοκομερίδια βασισμένα στο Euribor 3 μηνών πλέον περιθωρίου (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012). Για τις ελληνικές τράπεζες, η σύγχυση την οποία δημιούργησαν οι συνεχείς αρνητικές αξιολογήσεις της χώρας μας από τους διεθνείς οίκους Fitch και Moody's οδήγησαν σε κλίμα πανικού στην αγορά ομολόγων, με άμεσες συνέπειες στη χρηματοδότηση του ελληνικού χρέους. Έτσι, από το τέλος του 2009 δρομολογήθηκε μία εκρηκτική αύξηση των spreads των ελληνικών ομολόγων σε σχέση με τα γερμανικά ομόλογα αναφοράς, ενώ ανάλογη αύξηση είχε προηγηθεί και για τα ομόλογα της

Ιρλανδίας (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012). Το διάγραμμα 18, δείχνει την πορεία των Ελληνικών spreads από το 2007 και μετά.

Διάγραμμα 18: Spreads 10ετών ομολόγων επιλεγμένων χωρών έναντι του γερμανικού, Πηγή: Reuters, 2011

Όπως φαίνεται παραπάνω τα ελληνικά spreads άρχισαν να παρουσιάζουν ανοδικές τάσεις το 2009. Από το 2010 όμως και μετά η άνοδος τους ήταν εκρηκτική δημιουργώντας πολύ σοβαρά προβλήματα δανειοδότησης και χρηματοδότησης τόσο του κράτους όσο και των ίδιων τραπεζών.

Η κύρια πηγή ρευστότητας των τραπεζών είναι οι καταθέσεις που έχουν στο ενεργητικό τους. Ο πίνακας 7 δείχνει λοιπόν την εξέλιξη των καταθέσεων στα ΝΧΙ στην Ελλάδα από το 2001 μέχρι το 2011

Καταθέσεις και ρέπος στα Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα (ΝΧΙ) στην Ελλάδα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)

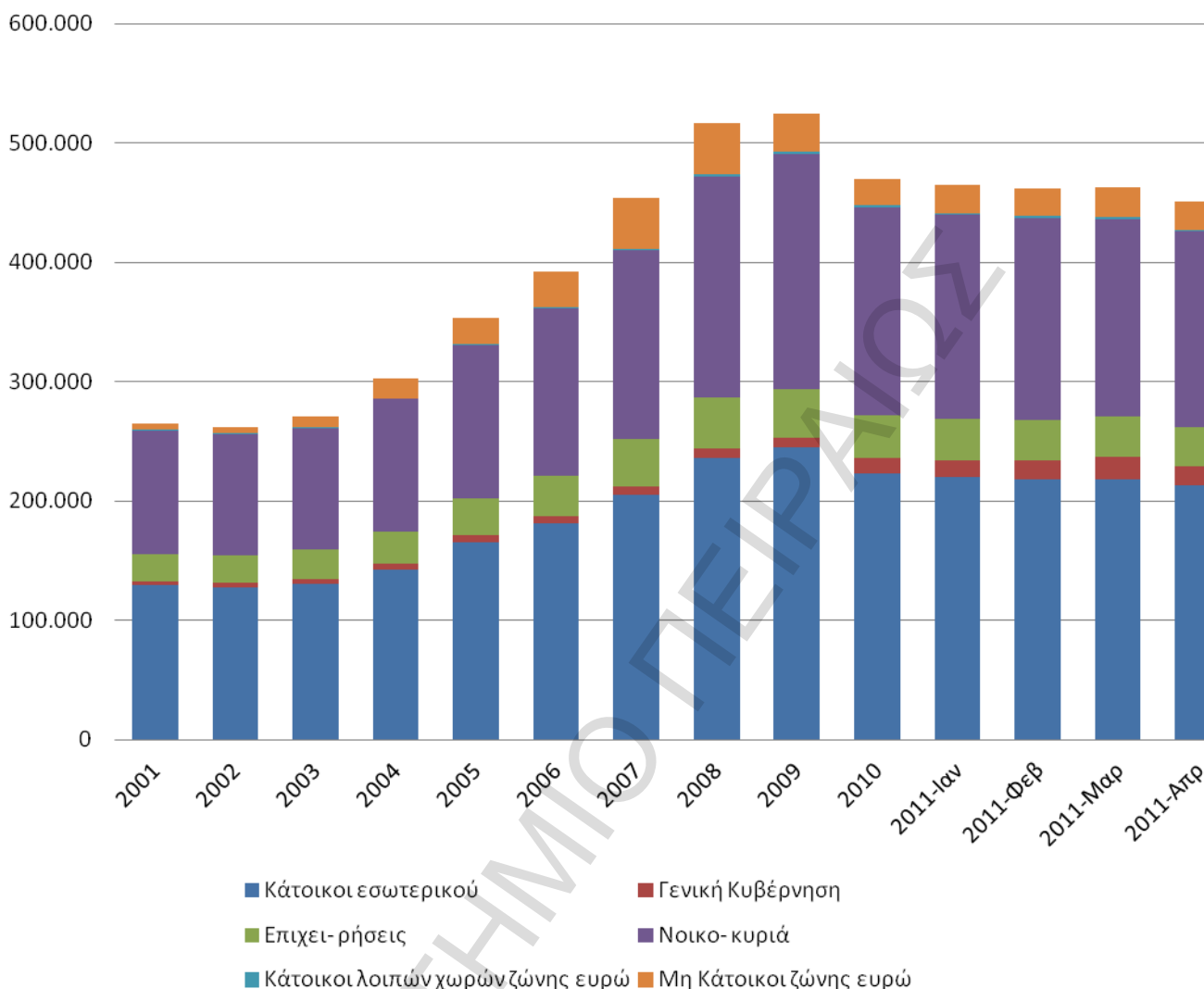
	Κάτοικοι εσωτερικού	Γενική Κυβέρνηση	Επιχειρήσεις	Νοικοκυριά	Κάτοικοι λοιπών χωρών ζώνης ευρώ	Μη Κάτοικοι ζώνης ευρώ
2001	129.493	3.531	22.575	103.388	1.311	4.929
2002	128.018	3.779	22.225	102.015	1.155	4.675
2003	130.395	4.244	24.747	101.404	686	8.949
2004	142.680	5.149	26.378	111.154	705	16.469
2005	165.499	5.918	30.830	128.750	453	21.634
2006	180.916	5.979	33.867	141.070	587	29.955
2007	204.940	7.011	39.515	158.414	841	42.925
2008	235.878	8.258	42.196	185.424	1.940	42.570
2009	245.470	7.940	40.670	196.860	1.825	32.248
2010	222.874	13.269	36.094	173.510	1.725	22.589
2011- Ιαν	219.765	14.244	34.894	170.627	1.742	23.159
2011- Φεβ	218.478	15.561	33.887	169.030	1.743	23.055
2011- Μαρ	218.174	18.989	33.680	165.505	1.683	24.516
2011- Απρ	212.781	16.025	32.935	163.821	1.685	23.331
% στο Σύνολο	89,50%	6,70%	13,80%	68,90%	0,70%	9,80%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

Όπως λοιπόν φαίνεται στον πίνακα 7, οι καταθέσεις που βρίσκονται στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διακρίνονται σε καταθέσεις κατοίκων εσωτερικού, σε καταθέσεις της Κυβέρνησης, των επιχειρήσεων, των νοικοκυριών, των κατοίκων των λοιπών χωρών της Ευρωζώνης και καταθέσεις των κατοίκων που μένουν εκτός Ευρωζώνης. Από το 2001 μέχρι το 2009 οι καταθέσεις των κατοίκων εσωτερικού – που είναι και οι πιο μεγάλες σε όγκο – σημείωσαν συνεχή άνοδο και πιο συγκεκριμένα από 129.493 εκατ. ευρώ έφτασαν τα 245.470 εκατ. ευρώ. Από το 2009 όμως και μετά μειώθηκαν σημαντικά φτάνοντας τον Απρίλιο του 2011 τα 212.781 εκατ. ευρώ. Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκαν και οι καταθέσεις που προερχόντουσαν από τις επιχειρήσεις, οι οποίες το 2001 ήταν 22.575 εκατ. ευρώ, το 2008 έφτασαν στο ανώτερο σημείο τους στα 42.196 και μετά κάθε χρόνο μέχρι το 2011 παρουσίασαν μείωση καταλήγοντας στα

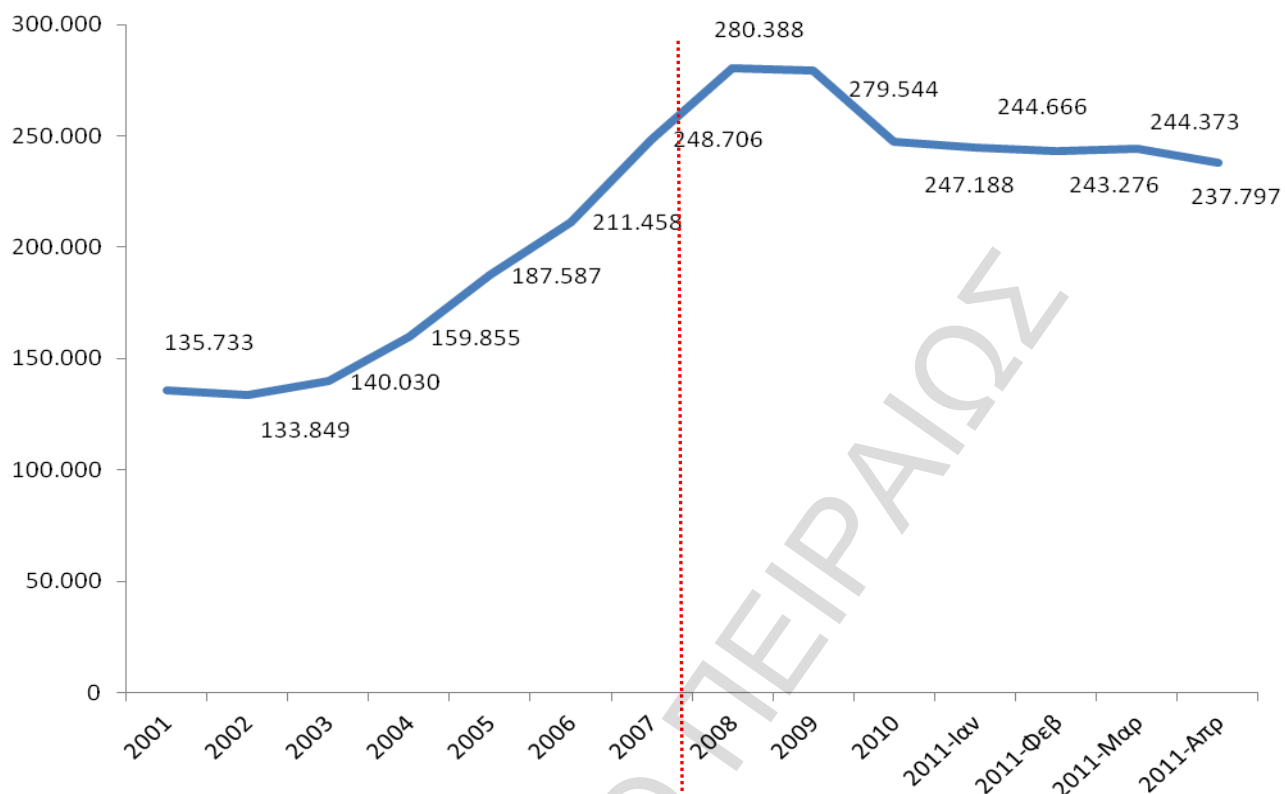
32.935 εκατ. ευρώ. Τα νοικοκυριά το 2001 είχαν καταθέσεις αξίας 103.388 εκατ. ευρώ, το 2009 έφτασαν τα 196.860 εκατ. ευρώ και από τότε μειωνόντουσαν συστηματικά χρόνο με τον χρόνο πέφτοντας το 2011 στα 163.831 εκατ. ευρώ. Οι μόνες καταθέσεις που δεν ακολούθησαν αυτή την πορεία ήταν αυτές της κυβέρνησης που το 2001 ήταν 3.531 εκατ. ευρώ, και παρουσιάζοντας συνεχή άνοδο μέχρι τον Μάρτιο του 2011 έφτασαν τα 18.989 εκατ. ευρώ. Όμως τον Απρίλιο του 2011 σημείωσαν μείωση φτάνοντας τα 16.025 εκατ. ευρώ.

Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι το 89,50 % των καταθέσεων στα ελληνικά ΝΧΙ προέρχονται από τους κατοίκους εσωτερικού (γενική κυβέρνηση, επιχειρήσεις και νοικοκυριά), το 6,70 % είναι κυβερνητικές καταθέσεις, το 13,80% είναι καταθέσεις επιχειρήσεων, το 68,90% είναι καταθέσεις νοικοκυριών, μόλις το 0,70 % προέρχεται από καταθέσεις κατοίκων που βρίσκονται σε χώρες που ανήκουν στην ζώνη του ευρώ και το 9,80 % των καταθέσεων προέρχονται από πολίτες που είναι κάτοικοι χωρών εκτός της ζώνης του Ευρώ. Το διάγραμμα 19 απεικονίζει όλα τα παραπάνω:

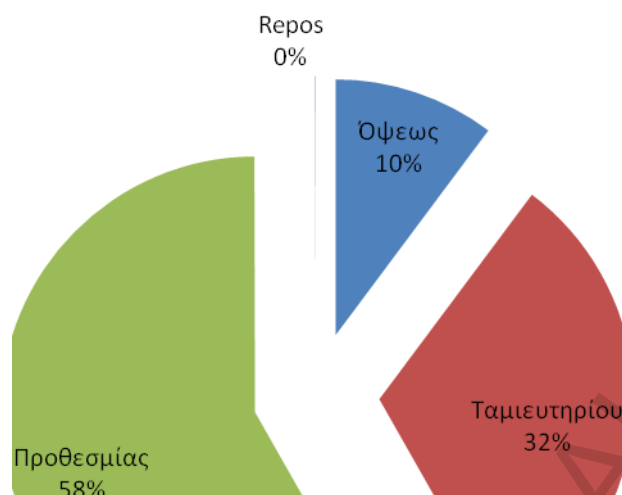
Διάγραμμα 19: Καταθέσεις και ρέπος στα NXI στην Ελλάδα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ),
 Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2011

Επειδή τα στοιχεία του πίνακα 7 και του διαγράμματος 19 δείχνουν την πορεία των καταθέσεων ανά κατηγορία αλλά όχι στο σύνολό τους, πρέπει να μελετηθεί και η συνολική εξέλιξη των καταθέσεων στα ελληνικά NXI από το 2001 μέχρι το 2011. Όπως δείχνει λοιπόν το διάγραμμα 20 το 2001 το σύνολο των καταθέσεων ανερχόταν σε 135.733 εκατ. ευρώ και μέχρι το 2009 σημείωσε συνεχή άνοδο φτάνοντας τα 280.388 εκατ. ευρώ. Από το 2009 όμως και μετά το σύνολο των καταθέσεων άρχισε να σημειώνει συνεχή κάθοδο φτάνοντας το 2010 τα 279.544 εκατ. ευρώ και το 2011 τα 237.797 εκατ. ευρώ. Η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης λοιπόν προκάλεσε την μείωση των καταθέσεων στοιχείο που δημιούργησε προβλήματα στην ρευστότητα των Τραπεζών:

Διάγραμμα 20: Σύνολο καταθέσεων και ρέπος στα NXI στην Ελλάδα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

Όσο αναφορά τώρα την σύνθεση των καταθέσεων ανά κατηγορία, η Τράπεζα της Ελλάδας (2012) αναφέρει ότι τον Απρίλιο του 2011 το 58 % των καταθέσεων ήταν προθεσμιακές, το 32 % ήταν ταμειυτηρίου και το 10 % ήταν καταθέσεις όψεως (βλέπε διάγραμμα 21)

Διάγραμμα 21: Σύνθεση των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων κα νοικοκυριών στα NXI στην Ελλάδα, Απρίλιος 2011,
 Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2001 η πλειοψηφία των καταθέσεων στα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ήταν καταθέσεις ταμειυτηρίου (βλέπε πίνακα 8). Το INE (2011) αναφέρει ότι αυτή η μετατόπιση του μίγματος των καταθέσεων έχει σοβαρές επιπτώσεις στο κόστος χρήματος των τραπεζών. Το θετικό στοιχείο μεν της ενίσχυσης των προθεσμιακών καταθέσεων είναι η εξασφάλιση μιας πιο σταθερής πηγής κεφαλαίων για τις τράπεζες καθώς και μια πιο ικανοποιητικής απόδοσης για τον καταθέτη. Από την άλλη πλευρά, όμως αυτή η εξέλιξη των καταθετικών επιτοκίων ουσιαστικά αύξησε το κόστος του κεφαλαίου για τις τράπεζες, καθώς στα τέλη του 2008 στην ελληνική αγορά υπήρχαν επιτόκια προθεσμιακών καταθέσεων τα οποία ξεπερνούσαν και το 7% για πολύ μεγάλα ποσά.

Πίνακας 8

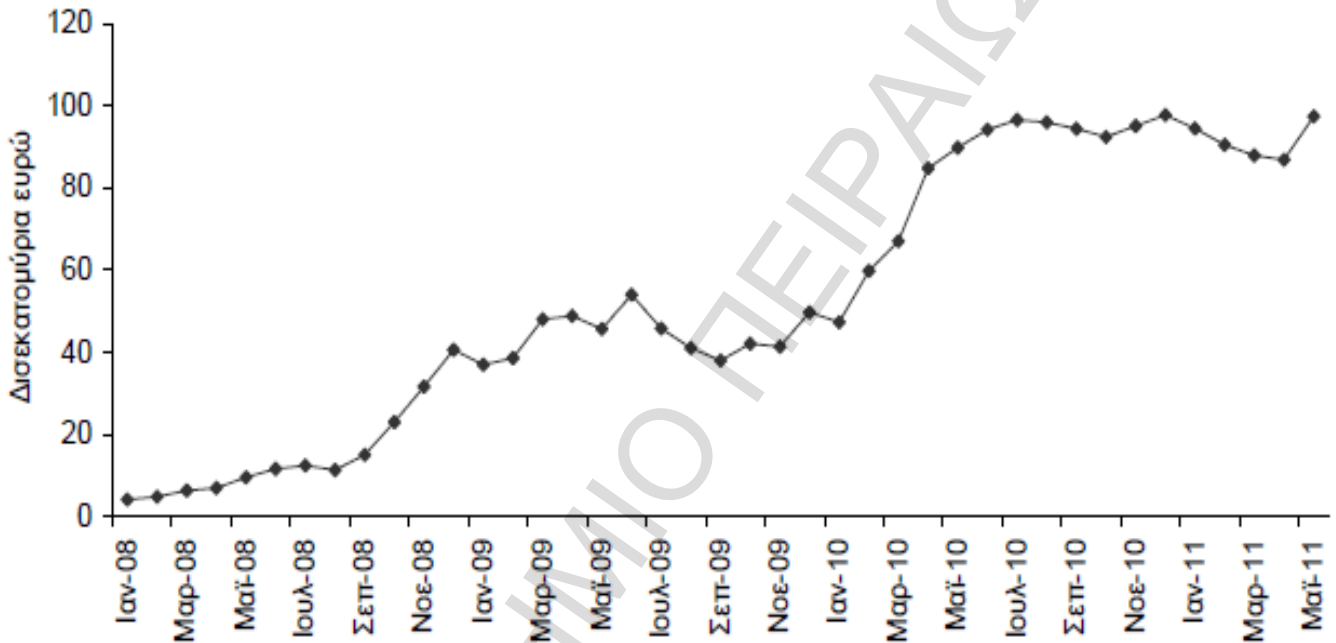
Ανάλυση των καταθέσεων και των συμφωνιών επαναγοράς (repos) των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών κατά κατηγορία (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)

	Σύνολο Καταθέσεων εγχωρίων επιχειρήσεων και νοικοκυριών)	Όψεως	Ταμιευτηρίου	Προθεσμίας	Repos
2001	101.809	13.544	58.164	30.101	24.153
2002	104.761	13.566	60.207	30.988	19.479
2003	115.750	15.894	64.643	35.213	10.402
2004	128.425	18.643	73.586	36.196	9.107
2005	156.859	22.181	79.801	54.877	2.722
2006	173.373	23.528	77.858	71.987	1.563
2007	197.238	25.018	73.562	98.658	691
2008	227.253	21.826	67.328	138.099	367
2009	237.342	26.140	75.811	135.391	189
2010	209.521	22.864	66.706	119.951	83
2011- Ιαν	205.437	22.062	65.552	117.823	84
2011- Φεβ	202.815	21.057	64.428	117.330	103
2011- Μαρ	199.086	20.829	62.102	116.156	99
2011- Απρ	196.678	20.098	62.080	114.499	78
% στο Σύνολο	100,00%	10,20%	31,60%	58,20%	0,00%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

Συμπερασματικά, με βάση τα στοιχεία που αναφέρθηκαν παραπάνω μπορεί να ειπωθεί ότι η οικονομική κρίση επηρέασε σημαντικά την ρευστότητα των τραπεζών, δεδομένου ότι από το 2009 και μετά το σύνολο των καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες σημείωσε σημαντική μείωση. Αξίζει να αναφερθεί ότι από το 2001 και μέχρι το 2009 η αύξηση των καταθέσεων ήταν συνεχόμενη επιτρέποντας στις τράπεζες να έχουν μεγαλύτερη κεφαλαιακή επάρκεια. Η μείωση της ρευστότητάς τους από το 2009 και μετά αύξησε και την εξάρτησή τους στο να δανείζονται χρήματα από την

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (διάγραμμα 22). Η επιτάχυνση στις εκροές καταθέσεων είναι ένας από τους βασικούς κινδύνους για το χρηματοπιστωτικό σύστημα και κάτι πέρα από τον έλεγχο των εγχώριων αλλά και των ευρωπαϊκών αρχών. Η συνεχιζόμενη μείωση των καταθέσεων πάνω από κάποιο κρίσιμο μέγεθος, ισάξιο με τα συνολικά ρευστοποιήσιμα στοιχεία του τραπεζικού συστήματος και τις δυνατότητες χρηματοδότησης από την ΕΚΤ, είναι προφανές ότι δημιούργησε σοβαρή έλλειψη ρευστότητας στις τράπεζες και την ελληνική οικονομία (INE, 2011).

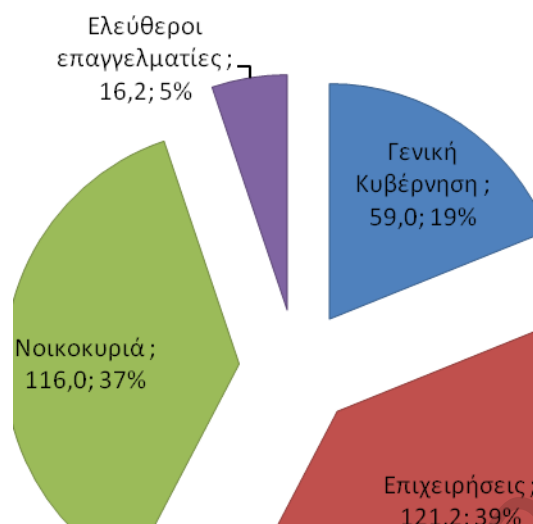

Διάγραμμα 22: Διαχρονική εξέλιξη των υποχρεώσεων των ΝΧΙ προς την ΕΚΤ(υπόλοιπα τέλους περιόδου σε δισεκ. ευρώ),

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

4.4 Τραπεζικός δανεισμός σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά

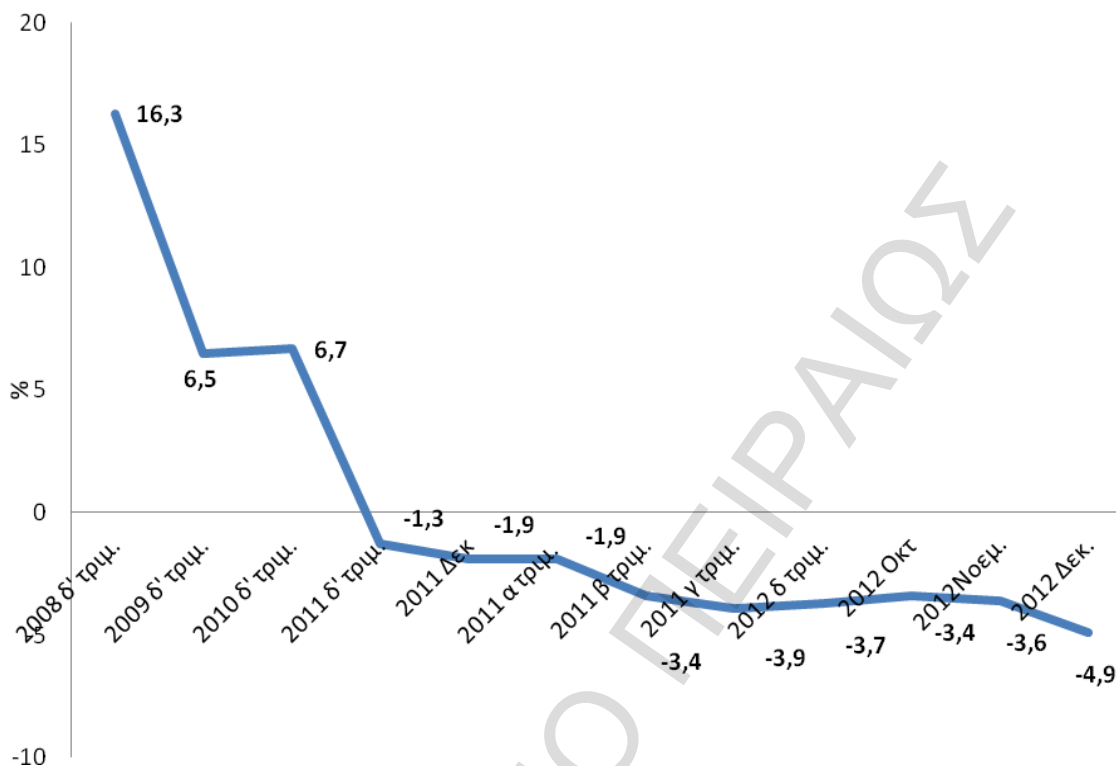
Στην παράγραφο αυτή αναλύονται οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην χορήγηση τραπεζικών δανείων τόσο προς ιδιώτες όσο και προς επιχειρήσεις. Ξεκινώντας λοιπόν με την διάρθρωση της χρηματοδότησης και όπως δείχνει και το διάγραμμα 23, τον Απρίλιο του 2011 το 19 % (59 δις.) της χρηματοδότησης από τα ΝΧΙ ήταν προς την κυβέρνηση, 39 % ήταν δάνεια προς επιχειρήσεις, 37 % ήταν δάνεια προς τα νοικοκυριά και 5% ήταν δάνεια προς τους ελεύθερους επαγγελματίες (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012).

Διάγραμμα 23: Διάρθρωση της χρηματοδότησης κατοίκων εσωτερικού από τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα Απρίλιος 2011, σε δισ. ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

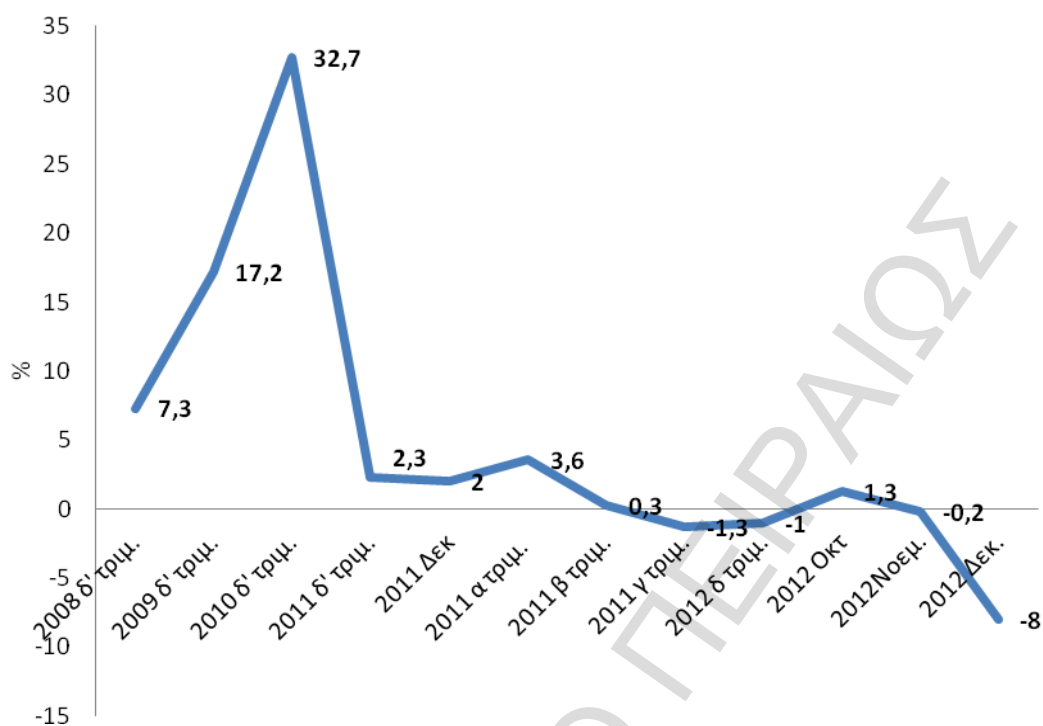
Μελετώντας τώρα την πορεία της χρηματοδότησης της οικονομίας από τις τράπεζες από το 2008 και μετά, παρατηρείται ότι παρουσιάζει σταθερή μείωση χρόνο με το χρόνο μέχρι και το τέλος του 2012. Πιο αναλυτικά, στο δ' τρίμηνο του 2008 η χρηματοδότηση της οικονομίας από τα ΝΧΙ σε σχέση με το προηγούμενο έτος ήταν αυξημένη κατά 16,3 %. Σταδιακά ο δείκτης αυτός μειωνόταν φτάνοντας το δ τρίμηνο του 2010 το 6,7 %, το γ τρίμηνο του 2011 το -3,4% , τον Οκτώβριο του 2012 το -3,7 % και τέλος τον Δεκέμβριο του 2012 το -4,9 %.

Διάγραμμα 24: Συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα τραπεζικά ιδρύματα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

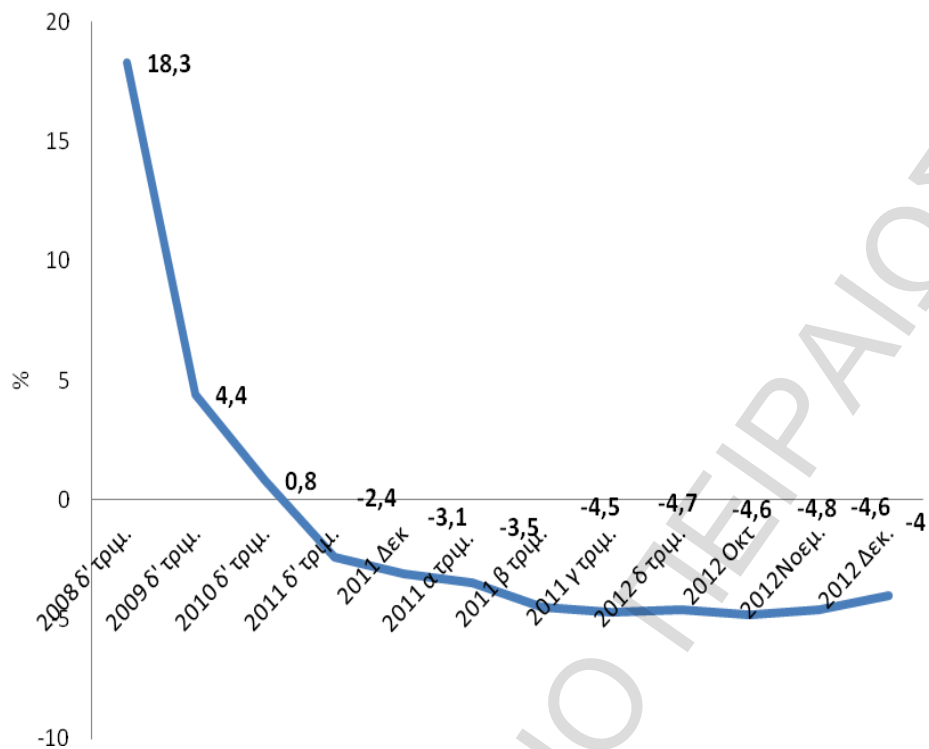
Αναλύοντας τώρα ξεχωριστά την κάθε μορφή χρηματοδότησης και ξεκινώντας από την δανειοδότηση της γενικής κυβέρνησης παρατηρείται ότι ακολουθείται σε γενικές γραμμές η ίδια πορεία με εξαίρεση την εκρηκτική άνοδο της χρηματοδότησης το 3^ο τρίμηνο του 2010 όπου ήταν μια περίοδος που το κράτος χρειαζόταν άμεσα χρηματικούς πόρους λόγω της κρίσης. Στην συνέχεια τα δάνεια προς την κυβέρνηση έπεσαν κατακόρυφα με τον δείκτη της ετήσιας ποσοστιαίας μεταβολής τον Δεκέμβριο του 2011 να είναι 2 %, το 3^ο τρίμηνο του 2012 να είναι -1 % και τέλος τον Δεκέμβριο του 2012 να είναι -8 % (βλέπε διάγραμμα 25)

Διάγραμμα 25: Χρηματοδότηση της Γενικής Κυβέρνησης από τα τραπεζικά ιδρύματα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),

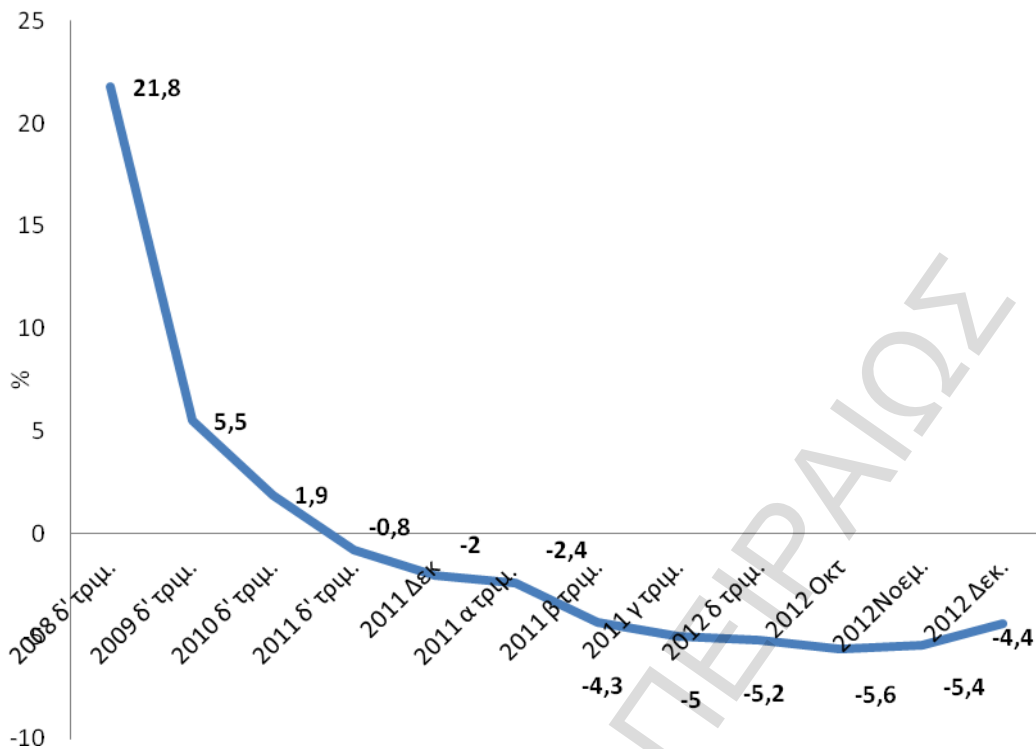
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Και στην χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των επιχορηγήσεων δανείων. Αναλυτικότερα, από 18,3 % που ήταν ο δείκτης της ποσοστιαίας μεταβολής σε σχέση με το προηγούμενο έτος το δ' τρίμηνο του 2008, έφτασε το 2,4 % το δ' τρίμηνο του 2011 το -4,8 % τον Οκτώβριο του 2012 και τέλος το -4 % τον Δεκέμβριο του 2012 (βλέπε διάγραμμα 26).

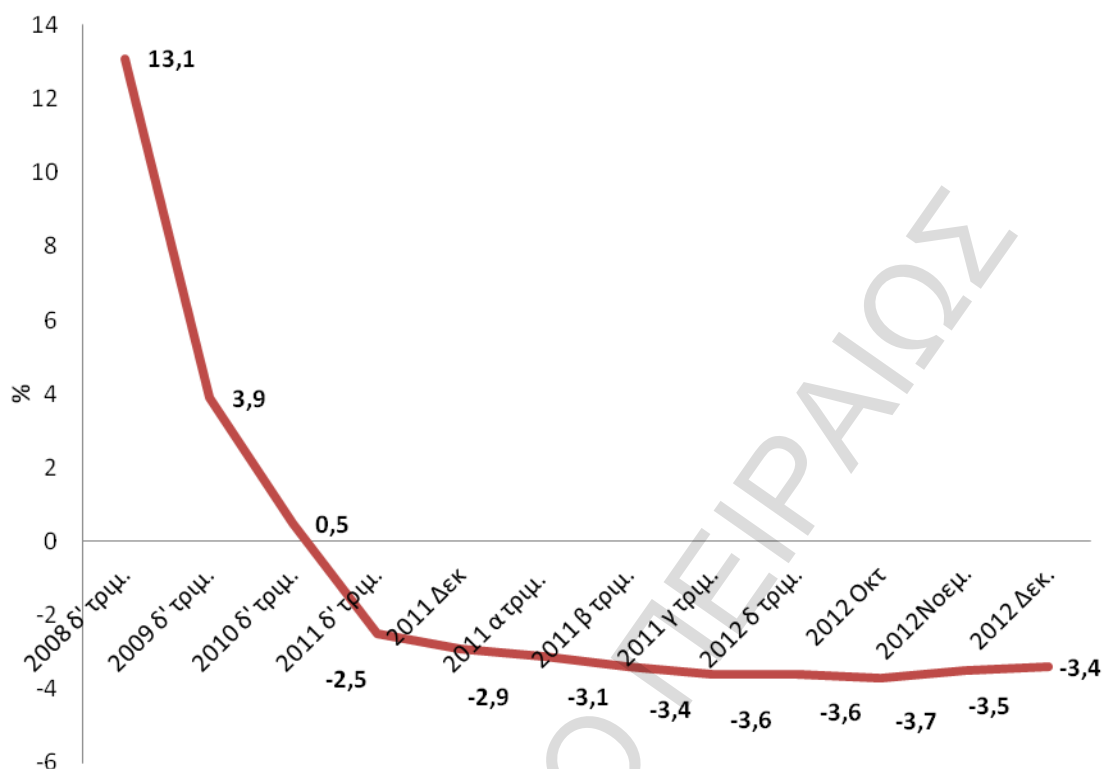
Διάγραμμα 26: Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα από τα τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Την ίδια πορεία ακολούθησε και η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα, με τον δείκτη ποσοστιαίας μεταβολής σε σχέση με το προηγούμενο έτος το δ' τρίμηνο του 2008 να είναι στο 21,8 %, ένα χρόνο μετά να πέφτει στο 5,5 %, το δ' τρίμηνο του 2010 να φτάνει στο 1,9 % τον Δεκέμβριο του 2011 να πέφτει ακόμα πιο χαμηλά στο -2 %, τον Οκτώβριο του 2012 να είναι στο -5,6 %, τον Νοέμβριο του 2012 να ανεβαίνει λίγο στο -5,4 % και τέλος τον Δεκέμβριο του 2012 ήταν -4,4 %. Το διάγραμμα 27 δείχνει όλα τα παραπάνω.

Διάγραμμα 27: Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

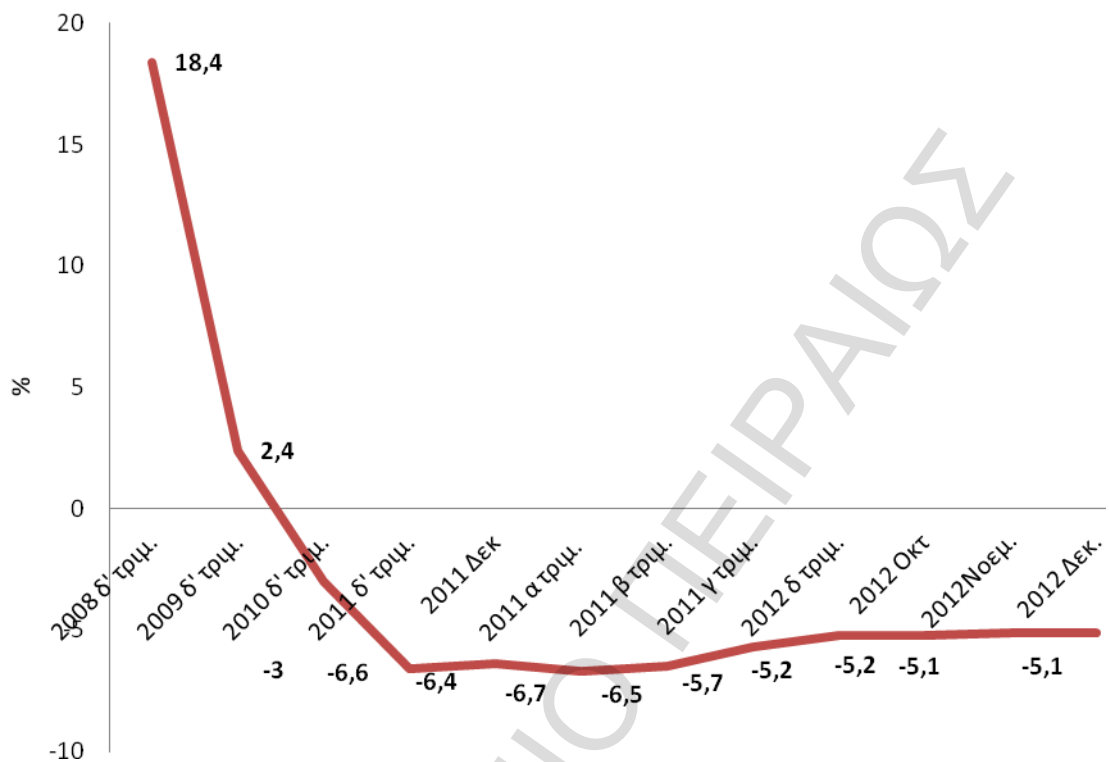
Πηγαίνοντας τώρα στα νοικοκυριά και πιο συγκεκριμένα στα στεγαστικά δάνεια, και εκεί παρατηρήθηκε μεγάλη μείωση της χρηματοδότησης με τον δείκτη ποσοστιαίας μεταβολής με βάση τα επίπεδα του προηγούμενου έτους να είναι στο 13,1 % το 2008, να πέφτει το 2009 στο 3,9 %, να συνεχίζει την καθοδική του πορεία το 2010 και να φτάνει το 0,5 %, το 2011 να έχει αρνητικό πρόσημο (-3,1 %) και το 2012 να συνεχίζει την καθοδική του πορεία φτάνοντας τον Δεκέμβριο του 2012 στο -3,4 % (βλέπε διάγραμμα 28). Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που το 2011 ήταν μια αρνητική χρονιά, το 2012 συνεχίστηκε η καθοδική πορεία των δανειοδοτήσεων με βάση το προηγούμενο έτος, στοιχείο που μαρτυρά το θεμελιώδες πρόβλημα της Ελληνικής οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος να ανατροφοδοτήσει με χρηματικούς πόρους την αγορά.

Διάγραμμα 28: Στεγαστικά Δάνεια από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Τέλος και στα καταναλωτικά δάνεια, οι χρηματοδότηση από τα Ελληνικά ΝΧΙ περιορίστηκε σημαντικά μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, το 3ο τρίμηνο του 2008 η αύξηση των καταναλωτικών δανείων σε σχέση με το προηγούμενο έτος ήταν 18,4 %, ενώ ένα χρόνο αργότερα έπεσε στα 2,4 %, το 2010 έφρασε στο -3 %, το Δεκέμβριο του 2011 κατέβηκε ακόμα χαμηλότερα στο -6,4 %, το 3ο τρίμηνο του 2012 ήταν -5,2 %, τον Νοέμβριο του ίδιου έτους στο -5,1 % και τέλος τον Δεκέμβριο του 2012 ο δείκτης της μεταβολής των επιχορηγήσεων στεγαστικών δανείων σε σχέση με το προηγούμενο έτος ήταν -5,1 % (βλέπε διάγραμμα 29)

Διάγραμμα 29: Καταναλωτικά Δάνεια από τα NXI στην Ελλάδα, ποσοστιαία μεταβολή με βάση το προηγούμενο έτος (%),

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Ο πίνακας 9 συνοψίζει όλα τα στοιχεία που αναφέρθηκαν σε αυτή την ενότητα καθώς και παρέχει αναλυτικότερες πληροφορίες σχετικά με τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων από τις τράπεζες:

Πίνακας 9

Χρηματοδότηση της οικονομίας από τα NXI στην Ελλάδα

	2008 δ' τριμ.	2009 δ' τριμ.	2010 δ' τριμ.	2011 δ' τριμ.	2011 Δεκ	2011 α τριμ.	2011 β τριμ.	2011 γ τριμ.	2012 δ τριμ.	2012 Οκτ	2012 Νοεμ	2012 Δεκ.
Συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα NXI	16,3	6,5	6,7	-1,3	-1,9	-1,9	-3,4	-3,9	-3,7	-3,4	-3,6	-4,9
Χρηματοδότηση της γενικής κυβέρνησης	7,3	17,2	32,7	2,3	2	3,6	0,3	-1,3	-1	1,3	-0,2	-8
Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα	18,3	4,4	0,8	-2,4	-3,1	-3,5	-4,5	-4,7	-4,6	-4,8	-4,6	-4
Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων	21,8	5,5	1,9	-0,8	-2	-2,4	-4,3	-5	-5,2	-5,6	-5,4	-4,4
εκ της οποίας:												
Χρηματοδότηση των μη χρηματοπιστωτι κών επιχειρήσεων	23,8	5,4	1,8	-1	-1,8	-2,8	-4,1	-4,7	-4,2	-4,4	-4,1	-3,3
Χρηματοδότηση των ασφαλιστικών επιχειρήσεων και των λοιπών (εκτός NXI) χρηματοπιστωτι κών ιδρυμάτων	-2,4	7,4	4,2	4,2	-5,2	4,3	-8,2	-11,2	-21,1	-23,5	-24,2	-20,9
Χρηματοδότηση των ελεύθερων	-	-	1,3	-6	-6,6	-7,3	-6,2	-4,9	-3,3	-3,6	-2,8	-3

επαγγελματιών, αγροτών και ατομικών επιχειρήσεων ⁴												
Χρηματοδότηση των ιδιωτών και ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων	14,6	3,2	-0,3	-3,6	-3,9	-4,2	-4,4	-4,3	-4	-4,1	-3,9	-3,8
εκ της οποίας:												
Στεγαστικά δάνεια	13,1	3,9	0,5	-2,5	-2,9	-3,1	-3,4	-3,6	-3,6	-3,7	-3,5	-3,4
Καταναλωτικά δάνεια	18,4	2,4	-3	-6,6	-6,4	-6,7	-6,5	-5,7	-5,2	-5,2	-5,1	-5,1

Πηγή: Τράπεζα τη Ελλάδος, 2013

Πηγαίνοντας ακόμα πιο πίσω από το 2008, παρατηρείται ότι από το 2001 και μετά η χρηματοδότηση της οικονομίας από τις τράπεζες παρουσίασε συστηματική άνοδο, η οποία τελικώς ανακόπηκε από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης. Τα στοιχεία από το ΙΝΕ (2011) και την Τράπεζα της Ελλάδας (2012) οδηγούν στο παραπάνω συμπέρασμα.

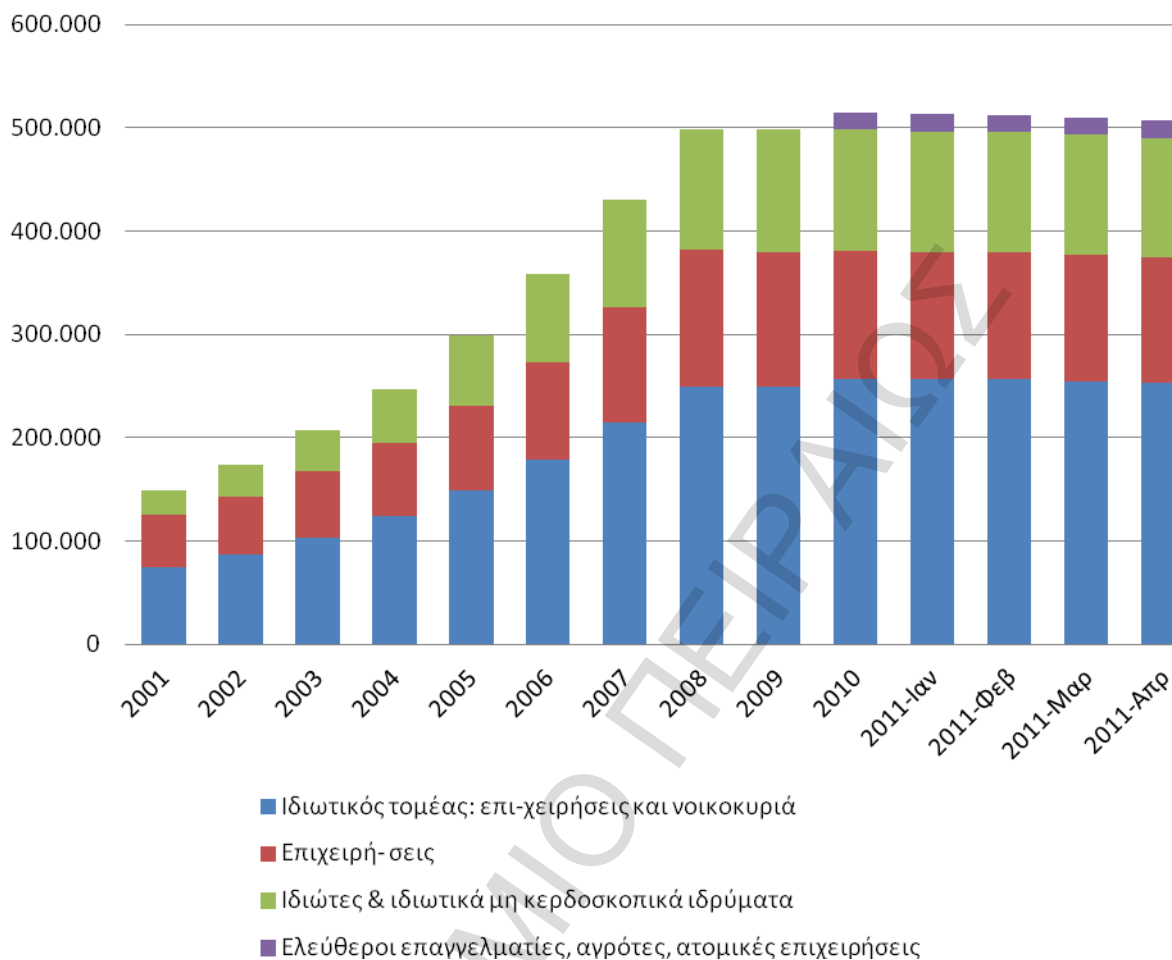
Πίνακας 10:

Ανάλυση χρηματοδότησης κατοίκων εσωτερικού από τα εγχώρια ΝΧΙ (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)

	Γενικό Σύνολο	Γενική κυβέρνηση	Ιδιωτικός τομέας: επι- χειρήσεις και νοικοκυριά	Επιχειρήσεις	Ιδιώτες & ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα	Ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες, ατομικές επιχειρήσεις
2001	120.472	45.871	74.601	50.908	23.693	
2002	132.413	45.236	87.177	55.843	31.334	
2003	140.807	36.958	103.848	63.619	40.229	
2004	158.219	34.465	123.754	71.432	52.323	
2005	192.597	42.959	149.639	81.008	68.630	
2006	219.819	40.661	179.158	93.574	85.584	
2007	251.540	36.452	215.088	111.288	103.801	
2008	285.998	36.675	249.324	132.457	116.866	
2009	300.034	50.713	249.321	130.042	119.280	
2010	320.522	63.048	257.474	123.243	117.747	16.483
2011- Ιαν	318.416	61.942	256.473	122.894	117.115	16.465
2011- Φεβ	317.725	61.367	256.358	122.999	116.909	16.450
2011- Μαρ	313.794	58.799	254.994	122.173	116.467	16.355
2011- Απρ	312.351	59.029	253.322	121.174	115.978	16.170

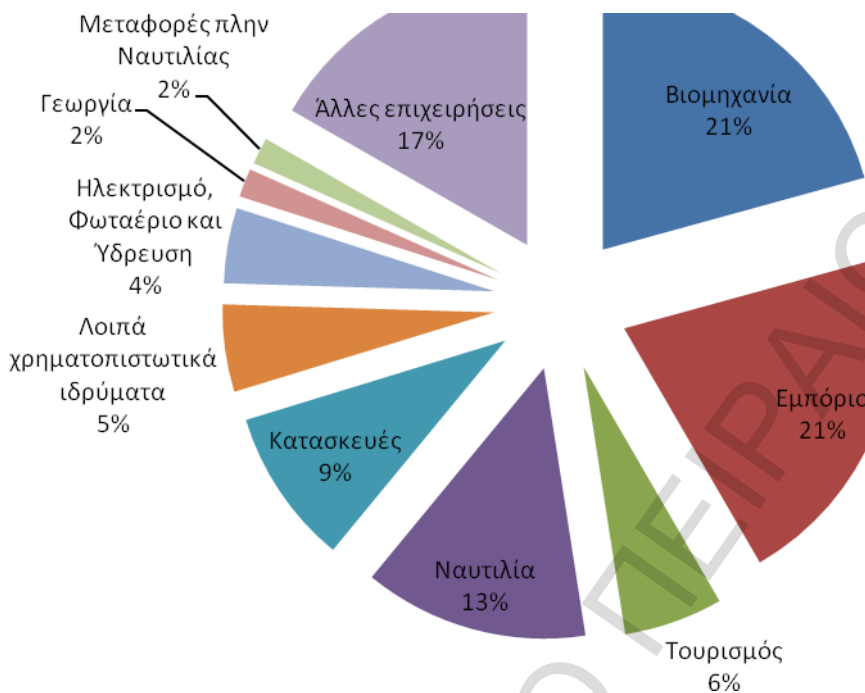
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012, ΙΝΕ, 2011

Τόσο τα δάνεια προς τις επιχειρήσεις όσο και τα δάνεια προς ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα στην περίοδο 2001-2008 αυξήθηκαν με γρήγορο ρυθμό τροφοδοτώντας την Ελληνική οικονομία με χρηματικούς πόρους. Αυτό φαίνεται καλύτερα με την βοήθεια του διαγράμματος 30:

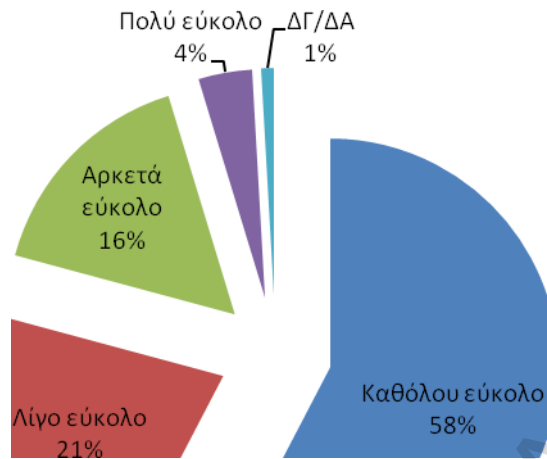
Διάγραμμα 30: Ανάλυση χρηματοδότησης κατοίκων εσωτερικού από τα εγχώρια ΝΧΙ (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) (Υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012, ΙΝΕ, 2011

Τέλος, όσο αναφορά την διασπορά της χρηματοδότησης που προέρχεται από τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα προς τις επιχειρήσεις (πλην ατομικών επιχειρήσεων, αγροτών και ελεύθερων επαγγελματιών) έως τον Απρίλιο του 2011, το 20,7% και 20,9% έχει δοθεί προς τη Βιομηχανία και το Εμπόριο αντίστοιχα, το 13,4% προς τη Ναυτιλία, το 9,3% προς τις Κατασκευές, το 5,9% στον Τουρισμό, το 5,2% στα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το 4,5% στον Ηλεκτρισμό, Φωταέριο και Ύδρευση, το 1,7% στη Γεωργία, το 1,6% στις Μεταφορές πλην Ναυτιλίας και το υπόλοιπο 16,7% στις επιχειρήσεις των άλλων κλάδων (βλέπε διάγραμμα 31).

Διάγραμμα 31: Διάρθρωση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων κατά κλάδο: Απρίλιος 2011, Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2012

Η δυσκολία χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα και πιο συγκεκριμένα των επιχειρήσεων κατά την διάρκεια της κρίσης φαίνεται και από την έρευνα που διεξήγαγε η Κάπα research (2009) για λογαριασμό του Εμπορικού και Βιομηχανικού επιμελητηρίου Αθηνών σχετικά με τον τραπεζικό δανεισμό. Πιο συγκεκριμένα η έρευνα έδειξε πρώτον ότι 3 στις 4 ελληνικές επιχειρήσεις θεωρούν απαραίτητο για τη λειτουργία τους τον τραπεζικό δανεισμό. Οι ανάγκες για κεφάλαια κίνηση είναι αυτές που αναδεικνύονται ως ένα από τα πλέον αναγκαία τραπεζικά προϊόντα ώστε να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να ανταπεξέλθουν σε αυτή τη δύσκολη περίοδο. Παράλληλα, το 60 % των επιχειρηματιών θεωρεί τον τραπεζικό δανεισμό στην περίοδο της κρίσης πολύ δύσκολο, το 21 % ως λίγο εύκολο, το 16 % ως αρκετά εύκολο, το 4 % ως πολύ εύκολο και τέλος 1 % των επιχειρηματιών απάντησε «Δεν γνωρίζω/ Δεν απαντώ» (βλέπε διάγραμμα 32).

Διάγραμμα 32: Ευκολία Τραπεζικού Δανεισμού των επιχειρήσεων στην περίοδο της κρίσης,
 Πηγή: Κάπα Research

Στο ίδιο μήκος κύματος, το 81% των επιχειρηματιών υποστηρίζει πως οι τράπεζες ουσιαστικά κάνουν από δύσκολο έως αδύνατο τον τραπεζικό δανεισμό στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, αυτές δηλαδή που έχουν σήμερα περισσότερη ανάγκη από δανειακή στήριξη ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στην κρίση, αφού θέτουν δυσμενέστερους όρους για την χρηματοδότησή τους. Όλα λοιπόν τα παραπάνω επιβεβαιώνουν τα προβλήματα πρώτον ρευστότητας και δεύτερον χορήγησης δανείων που έχουν οι τράπεζες στην Ελλάδα από το 2009 και μετά. Συνεπώς μια από τις κυριότερες συνέπειες της κρίσης είναι η περιορισμένη κυκλοφορία χρήματος που φαίνεται και με την αδυναμία αποπληρωμής των δανείων από τους δανειολήπτες. Ειδικότερα, το ΙΝΕ (2011) αναφέρει ότι το 2004 το 7% των δανείων ήταν σε καθυστέρηση ενώ το 2010 το ποσοστό τους ανέβηκε σε 10,4 %. Οι μεγαλύτερες καθυστερήσεις παρατηρήθηκαν στα καταναλωτικά δάνεια (20,5%) και ακολουθούν τα στεγαστικά (10 %) και τέλος τα επιχειρηματικά (8,7%) (βλέπε πίνακα 11 και διάγραμμα 33)

Πίνακας 11

Ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση

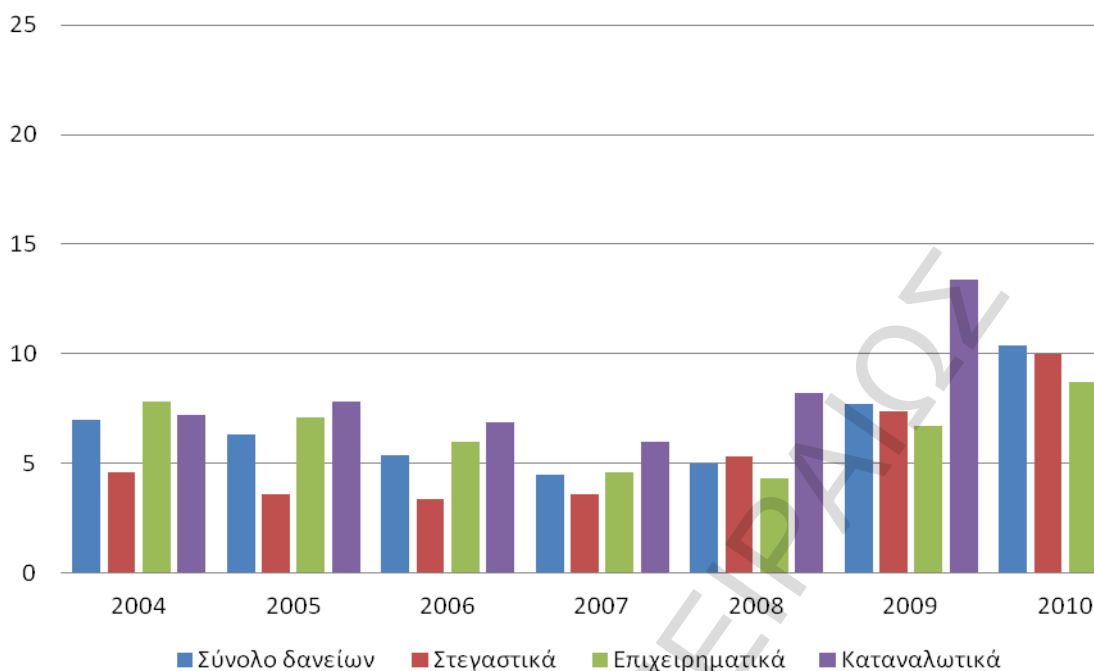
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Σύνολο δανείων	7	6,3	5,4	4,5	5	7,7	10,4
Στεγαστικά	4,6	3,6	3,4	3,6	5,3	7,4	10
Επιχειρηματικά	7,8	7,1	6	4,6	4,3	6,7	8,7
Καταναλωτικά	7,2	7,8	6,9	6	8,2	13,4	20,5

Πηγή: ΙΝΕ 2011

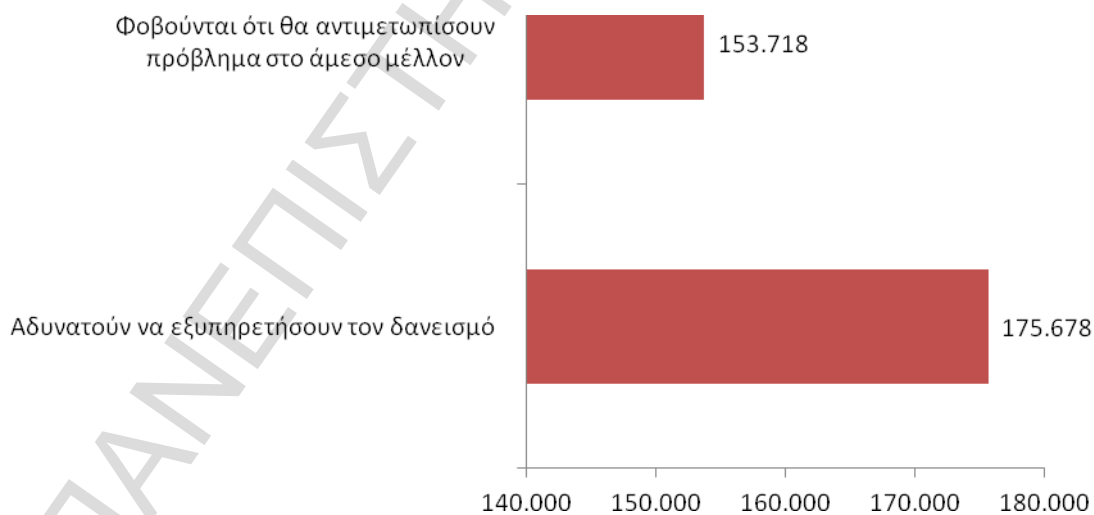
Σε κλίμα συμφωνίας η Κάπα Research (2009) αναφέρει ότι 175.678 εταιρείες στην Ελλάδα αδυνατούν να εξυπηρετήσουν τον δανεισμό τους ενώ 153.718 εταιρείες φοβούνται ότι θα αντιμετωπίσουν πρόβλημα στο άμεσο μέλλον (διάγραμμα 34)

4.5 Επιτόκια καταθέσεων και δανεισμού

Σε αυτή την παράγραφο διερευνάται πόσο επηρέασε η οικονομική κρίση τα επιτόκια τόσο των τραπεζικών καταθέσεων όσο και του τραπεζικού δανεισμού.

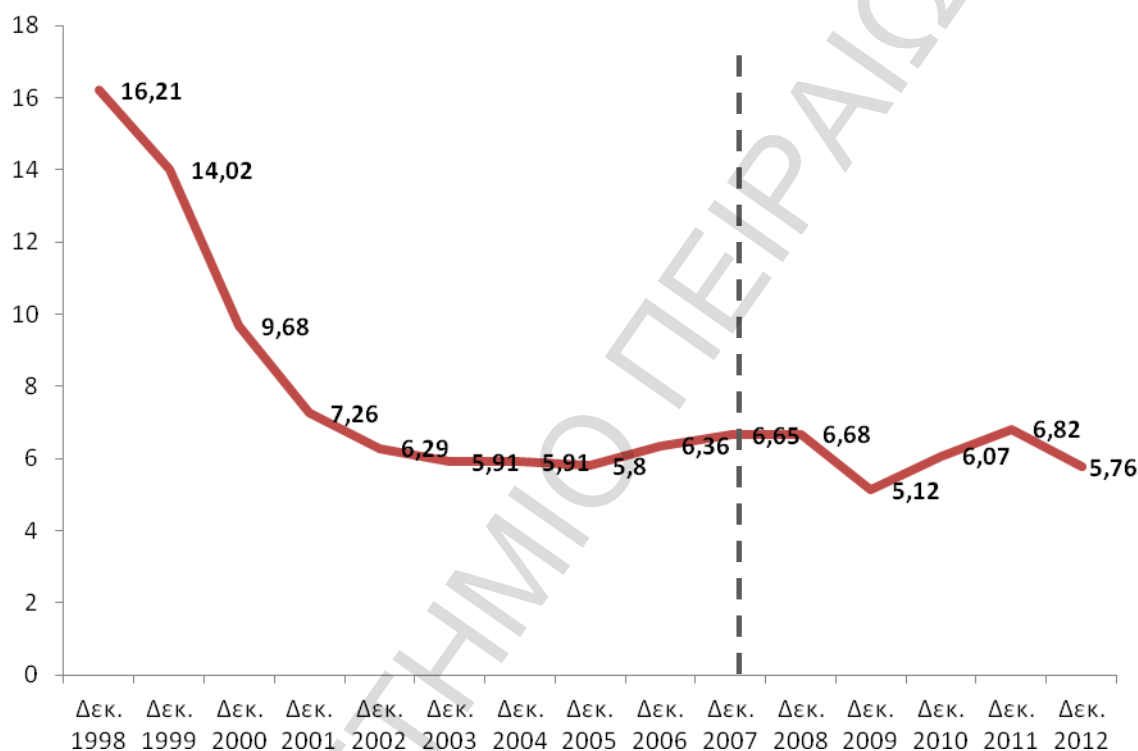
Διάγραμμα 33: Ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση, Πηγή: INE 2011

Διάγραμμα 34: Αδυναμία εξυπηρέτησης δανεισμού, Πηγή: Κάπα Research (2009)

Ξεκινώντας λοιπόν με τον δανεισμό, το διάγραμμα 35 δείχνει το μέσο επιτόκιο νέων δανείων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως) από το 1999 μέχρι σήμερα. Πρέπει να σημειωθεί ότι το μέσο επιτόκιο εξαρτάται τόσο από το ύψος των επιτοκίων των επιμέρους κατηγοριών καταθέσεων/δανείων όσο και από τα μερίδια συμμετοχής κάθε

μορφής κατάθεσης/δανείου στο αντίστοιχο σύνολο. Επομένως, το μέσο επιτόκιο μπορεί να μεταβληθεί είτε λόγω μεταβολής των επιτοκίων είτε λόγω μεταβολής των μεριδίων των διαφόρων κατηγοριών καταθέσεων/δανείων. Για να μετρηθεί η επίδραση των απότομων μεταβολών των μεριδίων συμμετοχής, ο υπολογισμός του μέσου επιτοκίου γίνεται με βάση το μέσο όρο των μεριδίων συμμετοχής κατά τους τελευταίους δώδεκα μήνες.

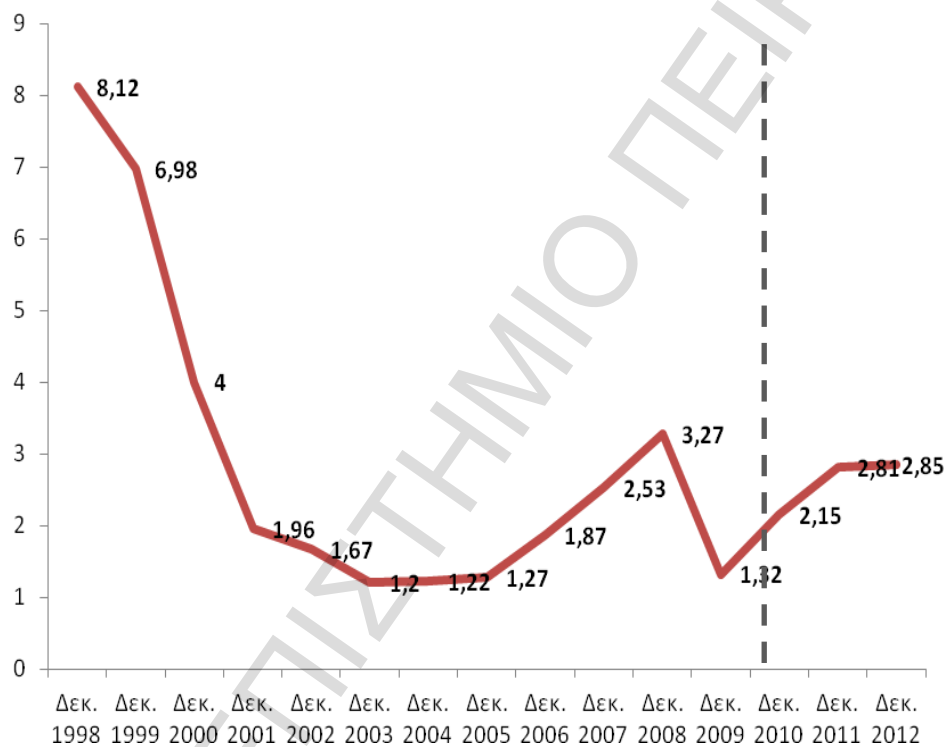
Διάγραμμα 35: Μέσο επιτόκιο νέων δανείων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Το μέσο επιτόκιο νέων δανείων στην Ελλάδα λοιπόν το 1998 ήταν 16,21 % και από τότε έως σήμερα σημείωσε σταδιακά σημαντική πτώση. Ειδικότερα, το 2000 ήταν 9,68 %, το 2003 έπεσε στο 6,29 %, το 2005 πήγε ακόμα χαμηλότερα στο 5,8 %, το 2007 ανέβηκε στο 6,65% το 2009 έπεσε στο 5,12 %, αλλά μετά ανέβηκε στο 6, 07 % το 2010 και στο 6,82% το 2011. Τέλος, τον Δεκέμβριο του 2012 σημείωσε κάθοδο σχεδόν κατά μια μονάδα φτάνοντας το 5,76 %.

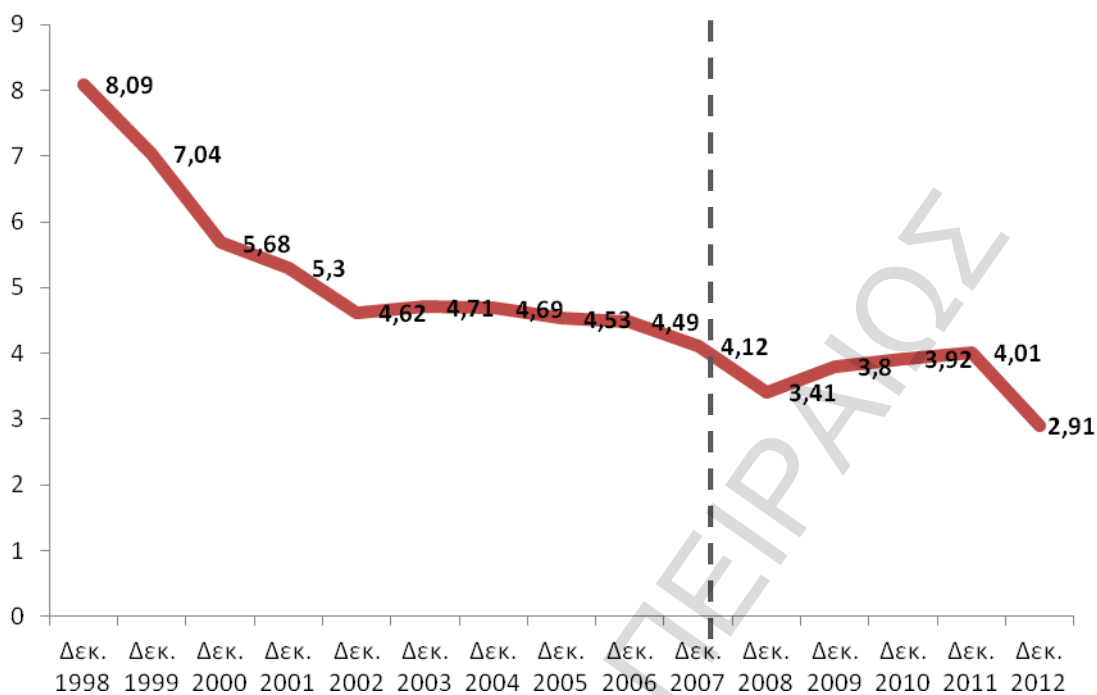
Από την άλλη πλευρά το μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων στην Ελλάδα το 1998 ήταν 8,12 %, το 2000 έπεσε στο 4 %, το 2002 πήγε ακόμα πιο χαμηλά στο 1,67 % και το 2003 έφτασε στο χαμηλότερο σημείο και πιο συγκεκριμένα στο 1,2 %. Το 2006

ανέβηκε στο 1,87 % και το 2008 ανέβηκε ακόμα ψηλότερα στο 3,27 % -δεδομένου ότι οι τράπεζες ήθελαν να συγκεντρώσουν χρήματα για να ενδυναμώσουν την ρευστότητά τους -,το 2009 έπεσε στο 1,32 % για να ανέβει αμέσως μετά το 2010 στο 2,15 %, το 2011 στο 2,81 % και τέλος το 2012 στο 2,85 % (βλέπε διάγραμμα 36).

Τέλος, το διάγραμμα 37 δείχνει την διαφορά επιτοκίων δανείων και καταθέσεων στην Ελλάδα για την ίδια χρονική περίοδο (1998-2012). Όπως φαίνεται στο γράφημα η διαφορά συνεχώς μειώνεται και από 8.09 % που ήταν το 1998 έφτασε το 4,62 % το 2002, το 4,12 % το 2007, το 3,41 % το 2008, το 3,92 % το 2010, το 4,01 % το 2011 και τέλος στην χαμηλότερη της τιμή που ήταν το 2,91 % το 2012. Μπορεί να ειπωθεί ότι η κρίση επέφερε μια μικρή μείωση στην διαφορά των επιτοκίων δανείων και καταθέσεων στην τραπεζική αγορά.

Διάγραμμα 36: Μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Διάγραμμα 37: Διαφορά επιτοκίων δανείων και καταθέσεων στην Ελλάδα (ποσοστά % ετησίως), Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, 2013

Βιβλιογραφία:

Ελληνική:

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2009), Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών Εμπορικών Τραπεζών και Ομίλων για το έτος 2008, διαθέσιμο στο <http://www.hba.gr/>, πρόσβαση στις 16/2/2013

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2010), Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών Εμπορικών Τραπεζών και Ομίλων για το έτος 2009, διαθέσιμο στο <http://www.hba.gr/>, πρόσβαση στις 16/2/2013

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2012), Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών Εμπορικών Τραπεζών και Ομίλων για το έτος 2011, διαθέσιμο στο <http://www.hba.gr/>, πρόσβαση στις 16/2/2013

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (2011), Η Ελληνική Οικονομία και απασχόληση, Ετήσια έκθεση, Αθήνα, Αύγουστος ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, ΑΔΕΔΥ

Κάπα Research (2009), Οικονομική κρίση, Επιχειρήσεις και Τραπεζικός δανεισμός, διαθέσιμο στο http://www.eboss.gr/ebossimages/EREVNAE_F11122_F15036.V.E.A.pdf;jsessionid=8F6D7AEF88583AE0005441D58F882235, πρόσβαση στις 15/2/2013

Τράπεζα της Ελλάδος (2011), «Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2010», Απρίλιος, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Τράπεζα της Ελλάδος (2013), Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012, Φεβρουάριος, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Τράπεζα της Ελλάδος, (2011), «Νομισματική Πολιτική 2010-2011», Φεβρουάριος, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Ξένη:

European Commission. (2011), the Economic Adjustments from Greece, Brussels.

European Commission. (2011), European Economic Forecast, Brussels.

OECD (2011), Economic Outlook No 89, Paris, A Report.

OECD Factbook (2013), Economic, Environmental and Social Statistics,

Διαδίκτυο:

<http://www.oecd.org/>

<http://www.oecd.org/statistics/>

<http://www.oecd-ilibrary.org/?jsessionid=kkdap2g5xa5k.x-oecd-live-02>

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/default.aspx>

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

<http://www.hba.gr/>

<http://www.reuters.com/>

<http://www.reuters.com/finance/markets>

<http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>

<http://www.inegsee.gr/kalwshlthate.html>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Σύνοψη- Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι διερευνηθούν τα προβλήματα και οι συνέπειες της διόγκωσης του δημόσιου χρέους και του κρατικού ελλείμματος που παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα με την πρόσφατη οικονομική κρίση, τόσο στην Ελληνική οικονομία όσο και στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, η πτυχιακή εργασία είχε τους παρακάτω στόχους: Να διερευνήσει τις διαφορές και τις ομοιότητες της παγκόσμιας κρίσης του 1929 και αυτής του 2007/08. Να εξετάσει πως διαμορφώθηκε το δημόσιο χρέος και το κρατικό έλλειμμα στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Να διερευνήσει τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία, Να εξετάσει αν και πόσο επηρέασε η πρόσφατη οικονομική κρίση τις αποδόσεις και την ρευστότητα των τραπεζών, καθώς και την χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών που προέρχεται από αυτές

Η έρευνα πρώτα απ' όλα έδειξε ότι με τα υπάρχοντα δεδομένα, η κρίση του 1929 είχε σε παγκόσμιο επίπεδο πολύ πιο επώδυνες συνέπειες για την οικονομία από ότι αυτή του 2007/08. Ειδικότερα, το 1929 το ΑΕΠ σημείωσε πολύ μεγαλύτερη μείωση από ότι το 2007-2008 και η ανεργία αυξήθηκε σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό. Και στις δύο κρίσεις ο δείκτης του πληθωρισμού εμφάνισε έντονα σημάδια αστάθειας.

Παράλληλα, η μελέτη έδειξε ότι όλη η ιστορία του σύγχρονου Ελληνικού κράτους είναι αναμεμιγμένη με τον εξωτερικό δανεισμό που επηρεάζει άμεσα την αυτονομία της χώρας στο να ασκήσει ελεύθερα την οικονομική και κοινωνική πολιτική της.

Όσο αναφορά τώρα τις συνέπειες της πρόσφατης κρίσης στην Ελληνική οικονομία, μπορεί να ειπωθεί ότι είναι αρκετά επώδυνες. Πιο συγκριμένα, από το 2007 και μετά παρατηρήθηκε πολύ μεγάλη μείωση στο εγχώριο ΑΕΠ καθώς και αλματώδη άνοδο της ανεργίας. Στο ίδιο μήκος κύματος, η ιδιωτική κατανάλωση μειώθηκε σημαντικά ενώ ο δείκτης τους πληθωρισμού ήταν ασταθής. Σαν θετικό στοιχείο μπορεί να θεωρηθεί η αύξηση του εμπορικού ισοζυγίου (εισαγωγές μείον εξαγωγές) της χώρας που παραμένει πάντως ελλειμματικό. Τέλος, οι δημοσιές δαπάνες για κοινωνικές παροχές παρόλο την σοβαρότητα της κρίσης δεν εμφάνισαν ιδιαίτερη μεταβολή.

Η οικονομική κρίση επηρέασε σημαντικά την κερδοφορία και την ρευστότητα των τραπεζών, οι οποίες μειώθηκαν κατά κόρον. Η μείωση της ρευστότητας και η ανάγκη

των τραπεζών να βρουν χρηματικούς πόρους αύξησε τον βαθμό εξάρτησής τους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική τράπεζα στην οποία απευθυνθήκαν για δανεισμό. Όμως η άνοδος των spread δυσκόλεψε την χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το ξένο τραπεζικό σύστημα με αποτέλεσμα αυτές να αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα κεφαλαιακής επάρκειας. Ως λογική συνέπεια ήταν η κατακόρυφη μείωση της χορήγησης δανείων - επιχειρηματικών, καταναλωτικών και στεγαστικών – στο σύνολο της Ελληνικής οικονομίας μετά το 2008. Έτσι το πρόβλημα ρευστότητας πέρασε από τις τράπεζες και στην Ελληνική οικονομία. Το πρόβλημα της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών έγινε ακόμα μεγαλύτερο αν ληφθεί υπόψη ότι οι καταθέσεις στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα μετά το 2008 μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό. Από τη άλλη πλευρά, η κρίση προκάλεσε την μείωση της διαφοράς των επιτοκίων δανείων και καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα στην προσπάθεια του τελευταίου να βρει χρηματικούς πόρους αυξάνοντας τις καταθέσεις του.

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι η Ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα τα οποία σχετίζονται με την τον τρόπο που αυτή έχει δομηθεί. Η έξοδος από την κρίση απαιτεί την αναδιάρθρωση τόσο του τραπεζικού συστήματος όσο και ολόκληρου του παραγωγικού ιστού της χώρας και πιθανόν να χρειαστούν αρκετά χρόνια για να μπει η εγχώρια οικονομία σε αναπτυξιακή πορεία

Οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες περιλαμβάνουν τα εξής:

Νέες έρευνες μπορούν να μελετήσουν τα αίτια που προκάλεσαν την οικονομική κρίση τόσο στην παγκόσμια οικονομία όσο και στην Ελλάδα. Παράλληλα, μπορούν να εστιάσουν στις προτάσεις για έξοδο από την οικονομική ύφεση.

Η παρούσα εργασία επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στην Ελλάδα, μελλοντικές έρευνες μπορούν να ασχοληθούν με την μελέτη του προβλήματος σε άλλες οικονομίες.

Η έρευνα βασίστηκε μόνο σε δευτερογενή στοιχεία. μελλοντικά μπορεί να πραγματοποιηθεί πρωτογενή έρευνα μελετώντας το θέμα σε νέα βάση.

Συνολική Βιβλιογραφία:

Ελληνική:

Αλογοσκούφης Γ. και Σ. Λαζαρέτου (2002), *Η δραχμή από το Φοίνικα στο Ευρώ*, Εκδόσεις Λιβάνη

Αναστασάτος, Τ. (2009), Προς Ένα Νέο Ελληνικό Αναπτυξιακό Πρότυπο: Επενδύσεις και Εξωστρέφεια, *Οικονομία & Αγορές*, Τόμος IV, Τεύχος 7, Eurobank Research, Νοέμβριος.

Αναστασάτος, Τ. (2010), Γιατί η χρεοκοπία δεν αποτελεί επιλογή: Κόστη, διαφορές και επιπτώσεις στις διαθέσιμες επιλογές οικονομικής πολιτικής, *Οικονομία & Αγορές*, Τόμος V, Τεύχος , Eurobank Research, Φεβρουάριος

Αργεΐτης, Γ. (2009), ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ, ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ Η ΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ, «ΣΠΟΥΔΑΙ», Τόμος 50, Τεύχος 1ο-2ο, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Δαβραδάκης, Μ. (2006), «Οι επιπτώσεις της πρόσφατης διόρθωσης του χρηματιστηρίου στην οικονομική δραστηριότητα», Eurobank Research *Οικονομία και Αγορές*, Τόμος 1, Τεύχος 5.

Δαβραδάκης, Μ. (2009), «Ελληνικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και δανειακή χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα», Eurobank Research *Οικονομία και Αγορές*, Τόμος 2, Τεύχος 6.

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2009), Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών Εμπορικών Τραπεζών και Ομίλων για το έτος 2008, διαθέσιμο στο <http://www.hba.gr/>, πρόσβαση στις 16/2/2013

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2010), Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών Εμπορικών Τραπεζών και Ομίλων για το έτος 2009, διαθέσιμο στο <http://www.hba.gr/>, πρόσβαση στις 16/2/2013

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2012), Αποτελέσματα χρήσεως Ελληνικών Εμπορικών Τραπεζών και Ομίλων για το έτος 2011, διαθέσιμο στο <http://www.hba.gr/>, πρόσβαση στις 16/2/2013

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ (2011), Η Ελληνική Οικονομία και απασχόληση, Ετήσια έκθεση, Αθήνα, Αύγουστος ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, ΑΔΕΔΥ

Κάπα Research (2009), Οικονομική κρίση, Επιχειρήσεις και Τραπεζικός δανεισμός, διαθέσιμο στο http://www.eboss.gr/ebossimages/EREVNAE_F11122_F15036.V.E.A.pdf;jsessionid=8F6D7AEF88583AE0005441D58F882235, πρόσβαση στις 15/2/2013

Μαλούχος, Γ.Π. (2009), Οι τέσσερις ελληνικές πτωχεύσεις, Το Βήμα, 13 Δεκεμβρίου

Παπαδήμα, Δ. (2000), *Βασικές Αρχές Χρηματοοικονομικής διοίκησης*, Πρώτη έκδοση Α τόμος, Αθήνα

Πολυδώρου, Μ. (2009), Τα Μεγάλα Κανόνια της Ελληνικής Οικονομίας, www.nooz.gr

Τράπεζα της Ελλάδος (2009), Η Κρίση του 1929, Η Ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας για τα έτη 1928-1940, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Τράπεζα της Ελλάδος (2011), «Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2010», Απρίλιος, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Τράπεζα της Ελλάδος (2013), Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012, Φεβρουάριος, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Τράπεζα της Ελλάδος, (2011), «Νομισματική Πολιτική 2010-2011», Φεβρουάριος, Εκδόσεις: Τράπεζα της Ελλάδας

Ξένη:

Ades, A., F. Kaune, P. Leme, R. Masih and D. Tenengauzer (2000), A New Framework for Assessing Fair Value in Emerging Markets Hard-Currency Debt, *Global Economics*, Paper No. 45. June 2000

Antzoulatos, A. (2011), Greece in 2010: A Tragedy Without(?) Catharsis, διαθέσιμο στο SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1749490> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1749490>, πρόσβαση στις 9/1/2013

Bank of Greece (2012), Report on the recapitalization and restructuring of the Greek Banking sector, December, Athens

Black Rose solutions (2012), Diagnostic Assessment of Greek Banks, Excerpt from Report Submitted on December 30, 2011, Bank of Greece

European Commission. (2011), European Economic Forecast, Brussels.

European Commission. (2011), the Economic Adjustments from Greece, Brussels.

Malhotra, N., Birks, D. (2003). *Marketing research: An applied Approach*, 2nd European edition. Harlow: Pearson Education

OECD (2011), Economic Outlook No 89, Paris, A Report

OECD Factbook (2013), Economic, Environmental and Social Statistics, OECD

Wrenn, B., Stevens, R., Loudon, D. (2007), *Marketing research: text and cases*, New York: Haworth publications

Wilson. A. 2003. *Marketing Research, An integrated approach*, Essex: Pearson Education Limited

Zombanakis, G., Stylianou, C., Andreou, A., (2009), THE GREEK CURRENT ACCOUNT DEFICIT: IS IT SUSTAINABLE AFTER ALL?, *Working Papers, Bank of Greece*, June, Vol. 98, pp. 5-28

Διαδίκτυο:

<http://www.oecd.org/>

<http://www.oecd.org/statistics/>

<http://www.oecd-ilibrary.org/?jsessionid=kkdap2g5xa5k.x-oecd-live-02>

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/default.aspx>

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

<http://www.hba.gr/>

<http://www.reuters.com/>

<http://www.reuters.com/finance/markets>

<http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>

<http://www.inegsee.gr/kalwshlthate.html>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ